

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Hudební katedra

František Xaver Blima (Čechy cca 1770 - Kyjev 1812)
dirigent a skladatel - příspěvek k problematice hudební migrace
18. století
Bakalářská práce

Autor: Anna Františka Černá
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na
vzdělávání
Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
Vedoucí práce: prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc.

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2018/2019

Studijní program: Specializace v pedagogice (Bc. učitelství)
Forma: Prezenční
Obor/komb.: Hra na nástroj a sólový zpěv se zaměřením na
vzdělávání - Hudební kultura se zaměřením na vzdělávání
(HNSZB-HVB)

Obor v rámci kterého má být VŠKP vypracována: Bc. učitelství - všeobecný základ

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Černá Anna Františka	Haviřská 397/18, Kutná Hora - Kutná Hora-Vnitřní Město	P16P0101

TÉMA ČESKY:

a) Bakalářský houslový koncert / b) František Xaver Blima (Čechy cca 1770 - 1812 Kyjev) dirigent a skladatel - příspěvek k problematice hudební migrace 18. století

TÉMA ANGLICKY:

a) Bachelor's Violin Concert / b) František Xaver Blima (Bohemia approx. 1770 - 1812 Kyjev) conductor and composer - contribution to issues of musical migration 18. century

VEDOUcí PRÁCE:

prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc. - HUDK

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Zásady pro vypracování:

Bakalářská práce je složena ze dvou částí. První část je tvořena sólovým koncertním výkonem (minimálně půlrecitálem), jehož předpokladem je vysoká úroveň technických dovedností studenta. Koncertní vystoupení má na základě vhodně zvolené dramaturgie prezentovat interpretační kvality diplomanta a jeho schopnost adekvátního stylového přístupu k interpretaci jednotlivých skladeb.

Ke koncertnímu výkonu se váže druhá, teoretická písemná část v rozsahu cca 20-30 stran. V bakalářské práci se autorka pokusí sestavit biografii představitele symfonické a operní hudby českého původu Františka Xavera Blimy (Čechy cca 1770 - 1812 Kyjev) a o transkripci předehry k opeře Starinnye svjatki.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

ZOGRAF, N. L. a kolektiv : Dějiny ruského dramatického divadla. Moskva 1977. díl 1.

FUKAČ, J. : K významu a historické úloze naší hudební emigrace 18. století v Rusku, Svazky, vztahy, paralery, Ruská a česká hudba, Opus MUSICUM, Brno 1973

RACEK, J. : Ruská hudba od nejstarších dob až po VŘSR, Praha 1953

DOČKALOVÁ - TONDLOVÁ, J. : Arnošt Vančura. Diplomová práce, Brno, UJEP, 1987

BLIMA, Franz Xaver : Fotokopie partitury opery Starinnye svjatki, Muzična Ukrajina, Kyjev r. 1983.

Poděkování

Děkuji prof. PhDr. Stanislavu Bohadlovi, CSc. za ochotu a vedení při tvorbě práce, PhDr. Daně Souškové, Ph.D. za konzultaci ohledně analýzy operní přehry, vyškovské firmě Elsys Engineering za srdečnou pomoc s digitalizací mikrofilmů a za podporu rodiny a přátel.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího práce) samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 24.6.2019

Anotace

ČERNÁ, Anna Františka. *František Xaver Blima (Čechy cca 1770 – Kyjev 1812) dirigent a skladatel - příspěvek k problematice hudební migrace 18. století*. Hradec Králové. 2019 Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce prof. PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc.

Bakalářská práce čtenáře seznamuje s kulturními, historickými, náboženskými a národními faktory, které ovlivnily tvorbu skladatele Františka Xavera Blimy. Zaměřuje se také na důvody hudební migrace do Ruska, především v době panování carevny Kateřiny II. Práce uvádí o osobnosti F. X. Blimy informace z hudebních slovníků a literatury (i online) z let 1883 až 2019. Autorka poskytuje transkripci předehry k Blimově opeře (*Старинные святки*) do moderní notace. Cílem práce je seznámit zájemce s osobností skladatele a vytvořit transkripci operní předehry, kterou by bylo možné v budoucnu koncertně realizovat.

Klíčová slova: František Xaver Blima, *Starinnye svjatki*, ruská opera, hudební migrace 18. století

Annotation

ČERNÁ, Anna Františka. *František Xaver Blima (Bohemia circa 1770 - 1812 Kiev) conductor and composer - contribution to the issue of musical migration of the 18th century*. Hradec Králové. 2019 Bachelor Thesis. University of Hradec Králové, Faculty of Education. Thesis supervisor PhDr. Stanislav Bohadlo, CSc.

The bachelor thesis acquaints the reader to the cultural, historical, religious and national factors that influenced the work of composer František Xaver Blima. Bachelor thesis focuses on the reasons for musical migration to Russia, especially during the reign of Empress Catherine II. Thesis also describes the personality of F. X. Blima, presents informations from music dictionaries and literature (also online) from 1883 to 2019. The author provides transcription of the overture to Blima's opera (Старинные святки) into modern notation. The aim of the thesis is to introduce the personality of the composer and transcribe the opera overture, which could be realized in the future.

Keywords: František Xaver Blima, Starinnye svjatki, Russian opera, musical migration of the 18th century

Obsah

Úvod	1
1 Politicko náboženský vývoj křesťanského Ruska do konce 18. století	3
1.1 Situace a podmínky existence a tvorby F. X. Blimy	5
1.1.1 Levobřežní Ukrajina	5
1.1.2 Pravobřežní Ukrajina, Polsko	6
1.1.3 Rusko a Ukrajina - 18. století	8
1.1.4 Ruská říše na přelomu 18. a 19. století, zájmy národní	8
2. Vývoj v oblasti kultury a vzdělání na Ukrajině a Rusku	11
2.1. Vývoj	11
2.1.1 13. století	11
2.1.2 15. století	11
2.1.3 16. století	11
2.1.4 18. století	12
3 Ukrajinskoruské hudební kořeny jako inspirační zdroj hudebníků 18. století.	15
3.1 Vývoj hudebních kořenů	15
3.1.1 5. - 11. století	15
3.1.2 13. - 16. století	15
3.1.3 17. století	16
3.1.4 18. století a začátek vývoje v 19. století	17
4 Kateřina II., její vliv na kulturu, operu a hudební školství.	18
4.1 Kateřina II. a opery	19
4.1.1 Jelizaveta Sandunová Uranová	22
4.2 Žurnalistika za Kateřiny II.	25
5 František Xaver Blima	28
5.1. F. X. Blima a jeho kompozice v odborné literatuře	28
5.2 Události a významné osobnosti v životě F. X. Blimy	32
6 Předehra k operě <i>Starinnye svjatki</i>	35
6.1. Předehra opery <i>Starinnye svjatki</i> – analytické a formální poznámky	39
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	44
Seznam obrazových příloh	48
Seznam příloh	49

Úvod

„Umřu, umřu v cizí zemi,
kdo jen jámu vykope mi?
Straky, vrány krákat budou
a děvčata plakat budou.“¹

Osobnost a dílo Františka Xavera Blimy (1770 – 1812 nebo květen 1822 Kyjev, František Xaver Blima, František Xaver Blyma, Franz Xaver Blyma, Franz Xaver Blima, Франц Ксавер Блима, Франц Ксаверий Блима, Блюм, Blyma Francois Xavier), hudebního skladatele a organizátora hudebního života v Rusku na přelomu 18. a 19. století, je v Čechách známé pouze ze stručných zmínek v Dějinách evropské hudby Graciana Černušáka a v dizertační práci Jitky Brabcové.² Nejobsáhleji se Františkovi X. Blimovi věnoval ruský muzikolog Nikolaj Fedorovič Findeizen (1868 - 1928).³ Tématem bakalářské práce se osobnost F. X. Blimy stala ze dvou hlavních důvodů.

Prvním důvodem je můj zájem o hudbu a hudebníky, kteří jsou nositeli hudebního vývoje. Život a dílo neznámých hudebníků je dobrodružným pátráním plným nečekaných souvislostí, často také doprovázeným částečnými prohrami v badatelské práci.

Druhým, osobním důvodem, je snaha poznat a pochopit v souvislostech zemi, ze které je část zastřené minulosti mé rodiny. Češi – hudebníci, pobývající v Rusku v minulých staletích, jsou pravděpodobně jednou z možností poznání etnicky, správně a kulturně složitého teritoria.

Pokusím se získat základní informace o životě F. X. Blimy a zařadit je do kontextu hudebního života na Ukrajině a v Rusku na přelomu 18. a 19. století. Všimneme si také ruského státoporného vývoje z aspektu církevního a národního.

Cílem práce je hudebně historická biografie skladatele a transkripce přede hry opery

¹ KOLPAKOVA, Natal'ja Pavlovna. *Kniha o ruském folkloru*. Překl. Vladislav Stanovský 1. vyd. Praha: Svět sovětů, 1953. 284 s. Str. 138

² ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. 5., přehl. a dopl. vyd. (v Pantonu 3. vyd.). Praha: Panton, 1974.

BRABCOVÁ, Jitka. *Antonín Štěpán Bulant*. Brno: UJEP, 1979. Disertační práce.

³ ФИНДЕЙЗЕН Н. *Очерки по истории музыки в России с древнейших времен до конца XVIII века. Том II*. [online]. *Выпуск 6*. Музыкальный сектор государственного издательства Москва, 1929. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=K-GWBgAAQBAJ&pg=PA238&dq=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjhw8uX79niAhXM8qYKHbZGBAEQ6AEIKTAA#v=onepage&q=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&f=false>.

Starinnyje svjatki (Старинные святки) F. X. Blimy. Ze starého mikrofilmu, získaného v roce 1986 z leningradské (nyní petrohradské) knihovny (Gosudarstvennaja orděna trudovogo krasnogo znamenii. Publichnaja biblioteka im. M. E. Saltykova Ščedrina. Otděl vněšněgo obsluživanja. Zakaz no. 424, 12. 5. 1987 - ГОСУДАРСТВЕННАЯ ОРДЕНА ТРУДОВОГО КРАСНОГО ЗНАМЕНИ. ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА имени М. Е. САЛТЫКОВА-ЩЕДРИНА. Отдел внешнего обслуживания. Заказ но.424, 12. 8. 1987) jsem do soukromých rukou po roce neúspěšných pokusů získala čitelnou podobu. Najít archivářské pracoviště, vybavené technicky pro moje potřeby, bylo velmi obtížné.

O uvedení operní přehry má zájem Kolínská filharmonie (neprofesionální orchestr) na adventním koncertě 2019.

1 Politicko-náboženský vývoj křesťanského Ruska do konce 18. stol.

Pro pochopení úspěšného začlenění F. X. Blimy do hudebního života v Rusku a Malorusku (dnešní Ukrajině – pův. význam slova je pohraničí Ruska) si situaci stručně přiblížíme.⁴

Při mocenských snahách se vládnoucí skupina rozhoduje i o zahraniční politice včetně směrů určujících podmínky umělecké tvorby. Jde o to, zda bude země otevřena, nebo uzavřena kontaktům s okolním světem. Na východě Evropy se tyto extrémy dají vysledovat v různě dlouhých časových úsecích. Navíc se mohou projevy křížit (v oficiální politice otevřenost, nevolnictví pro obyvatele). Čím větší je mocenský kolos, tím větší obavy jeho představitelé mohou mít o jeho udržení. Důvody nebývají čistě vnější, v dějinách Ruska se jedná o kruté palácové převraty. Důsledkem v hudebním oboru mohou být vzestupy a pády jednotlivých osobností i v nepřímé úměře „*štěstí v neštěstí*“.

Prapočátkem současné ruské kultury je Kyjevská Rus. Datujeme ji přijetím křesťanského východního obřadu kolem roku 990 n. l., křtem knížete Vladimíra I. Křesťanství se šířilo z Byzance na sever i přes postupné rozdělení Kyjevské Rusi na řadu údělných knížectví. Proces christianizace zcela neustal, ani když roku 1240 prakticky ovládli většinu Kyjevské Rusi mongolští nájezdníci, nesprávně někdy označováni jako Tataři. Území bylo izolováno na dlouhou dobu od ostatní Evropy.

Ve 14. – 15. století se původní kyjevská státotvorná vlna vrací z litevského velkoknížectví, kam byla v minulých staletích Mongoly zatlačena. Obyvatelstvo vychází téměř doslova „z lesů“, ve kterých udržovalo křesťanskou kulturu a osidluje v 16. století jihoukrajinské stepi pod vedením schopných kolonistů – kozáků. (Kozáci a kozáctví prochází dějinami jako symbol touhy po národní územní samostatnosti a sebeurčení. Z prostředí ukrajinského se dostávalo vlivem sjednocujících snah Ruska do povědomí spíš jako ruský element. Kozáctví je velmi složitý pojem, sloužící mnohým tendenčním výkladům od svého vzniku ve 14. století až do dnešní doby. Někteří donští kozáci se v roce 2014 po vypuknutí války na východní Ukrajině přidali na stranu proruských separatistů.⁵ Nejznámější zpracování kozáctví v české hudbě je rapsodie pro orchestr Leoše Janáčka *Taras Bulba*. Mezi známé tance kozáckého

⁴ RYCHLÍK, Jan, ZILYNSKYJ, Bohdan, MAGOCSI, Paul R. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1

VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TĚRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2., str. 171

⁵ RYCHLÍK, Jan, ZILYNSKYJ, Bohdan, MAGOCSI, Paul R. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 8, 421

původu je kozáček a kamarinskaja – např. M. I. Glinka - Kamarinskaja. Známa je také opera P. I. Čajkovského – Mazepa)

Kozácké téma se od této doby stává velkým pojmem v dalších dějinách země. Stává se často tématem lidové slovesnosti a písní. Kozáctví ovlivňuje další druhy umění, především výtvarné (I. Repin - *Záporožští kozáci píší dopis tureckému sultánovi*).

Do rusko-ukrajinského života se dostává kolem roku 1570 silný církevní katolický proud. Přinesl jej vznik polsko-litevského státu na území dnešní Ukrajiny (mimo Krymu a Černomoří). Kozáci se v průběhu 16. a 17. století často bouřili s dočasnými úspěchy proti stále se zmenšujícím svobodám. Z hlediska náboženství jsou důležité snahy o soužití či podřízení pravoslaví ve vztahu k římskému katolictví po roce 1596 na církevním sněmu v Brestu Litevském (dnes v Bělorusku). Důsledkem je v podstatě vznik řeckokatolické církve a tím rozštěpení církve pravoslavné. Zároveň v zemi žila řada pohanských prvků udržovaných v nižších společenských vrstvách. Snahy o soužití křesťanských náboženských směrů nebyly úspěšné, což přispělo k dramatickým událostem včetně pozdějšího tzv. Trojího dělení Polska v letech 1772-1795.

Náboženství bylo do konce 18. století silným státotvorným nebo rozvrtným prvkem.⁶

V 17. století proběhly konflikty mezi kozáky a ruským carem Alexejem I., který ochrannou ruku přeměnil na vládnoucí. Roku 1667 si Polsko a Rusko území rozdělily. Hranicí se stala řeka Dněpr, ústící do Černého moře. Ukrajinu pravobřežní spravovala polská strana, vliv mělo i Rusko. Ukrajinu levobřežní spravovalo pouze Rusko a z pravobřeží Rusku navíc připadl Kyjev.⁷

Obrázek č. 1: mapa Ukrajiny⁸

⁶ Tamtéž, str. 23 - 97

⁷ Tamtéž, str. 143 - 161

⁸ Tamtéž, str. 173

Ukrajina měla nyní dvě různě se vyvíjející kulturní oblasti – pravobřežní (polskou) a levobřežní (ruskou) s přírodní hranicí řeky Dněpr. Rozdílné podmínky nastaly i v oblasti přístupu obyvatel ke vzdělání. Situace země ovlivnila omezení pohybu obyvatel mezi rozdělenými oblastmi také vlivem nevolnictví. Nastala likvidace kozáckých samosprávných územních celků „hetmanátů“ (hetman je politický a vojenský titul, později hejtman) a kozáckého vojska. Tento proces můžeme přirovnat k likvidaci českých Chodů, tzv. „Psohlavců“ (od 13. století do popravy Jana Sladkého Koziny roku 1695). Po ochránění a zorganizování území se stali příliš silnými. Vládnoucí vrstva je již nepotřebovala, viděla v nich ohrožení vlastní moci a proto Chodové i Záporožské vojsko přicházeli postupně o svá privilegia.

Pokus kozáckého vůdce Ivana Mazepy o osamostatnění území od carského Ruska za vlády Petra I (1672 - 1725). Ve spolupráci se švédským králem Karlem XII. (1682 - 1718) před rokem 1709 nebyl úspěšný. Petr I. ještě více omezil kozáckou autonomii na ruské straně Dněpru a území nazval Novoruská gubernie.

1.1 Situace a podmínky existence a tvorby F. X. Blimy.

Situaci, do které přišel F. X. Blima, předcházely poměrně blízko události z let vlády carevny Alžběty Petrovny (1709-1762). V Petrohradu probíhal čilý kulturní život. Na carský dvůr byli zváni cizí umělci přímo nebo na dvoře někteří zůstávali po divadelních stagionách.

F. X. Blima se pohyboval aktivně v ruském dění v závěrečných letech vlády carevny Kateřiny II. Veliké (1729 - 1796), za Pavla I. (1754 - 1801) a Alexandra I. (1777 - 1825).

1.1.1 Levobřežní Ukrajina

Levobřežní Ukrajina (viz obrázek č.1) byla podle našeho hlediska do konce 18. století až na výjimky velmi izolovaná od evropského kontextu. Vzdělání, nejen nevolníků, bylo naprosto mizivé. Ojedinelé kulturní prvky západního typu přinesla v polovině 18. století činnost k potomka záporožských kozáků Kirilla Grigorjeviče Razumovského (1728-1803) a jeho rodiny. Kirill byl bratrem nebo snad synem Alexeje Grigorjeviče Razumovského (1709 - 1791), morganatického manžela bezdětné carevny Alžběty Petrovny.

Kirill Razumovský v hlavním městě hetmanátu Hluchivě (sever levobřeží) vybudoval operu italského typu, francouzskou školu, kavárny. Razumovský se staral o přísun a výchovu umělců.⁹ V jeho rezidenci versaillského typu se dostalo základnímu

⁹ Tamtéž, str. 149 -153

hudebnímu vzdělání skladatelům Maksymu Sozontovyči Berezovskému (1745 - 1777) a Dmytru Stepanovyči Bortňanskému (1751 - 1825), později žákům např. Padre Martiniho v Boloni. Tito ukrajinští hudebníci přispěli výrazně k vývoji ruské národní hudby 19. století.¹⁰

Z důvodu pozdějšího pobytu hetmana Kirilla Razumovského v Petrohradu se území dočasně rozpadlo na menší kozácké autonomie. Autonomii (územní a správní samostatnost) kozáků v rámci kontroly a upevnění své plošné moci zlikvidovala roku 1762 Kateřina II. Brzy po svém nástupu do funkce carevna vyhlásila správní územní celky, Slobodsko-ukrajinské gubernie, se sídlem v Charkově. Do výkonných funkcí byli dosazeni gubernátoři poplatní zájmům carevny.

Kateřina II. chápala již ukrajinský národ jako součást ruského prostoru bez nároku na státní samostatnost.¹¹ S tímto problémem se setkává Ukrajina průběžně až do současnosti.

1.1.2 Pravobřežní Ukrajina, Polsko

Pravobřežní Ukrajina (viz obrázek č. 1) prošla jiným vývojem. Teorii „samartismu“, týkající se údajného prapolského původního osídlení na ukrajinském území, vznesla polská šlechta nároky na pravobřežní nadvládu. Došlo k velké náboženské netoleranci polských katolíků nad jinověrci (evangelíky, pravoslavnými, Židy, a různými sektami) a to bez ohledu na stavovskou příslušnost. Poněkud tolerována byla řeckokatolická církev (přizpůsobená podoba východního křesťanství), příbuzná katolické církve. Oproti levobřeží se díky lepším podmínkám správy svěřených pozemků rolníci usazovali natrvalo, požívali větších svobod. Židovské obyvatelstvo (chasidé), původně přizvané na území, procházelo pogromy ze strany rolníků jako zástupný cíl místo faktických vlastníků z řad polské šlechty.¹²

Rusko a Polsko nedodržovaly náboženskou svobodu a toleranci, dohodnutou roku 1667 v Andrusově. Agresivita polské šlechty a mocenské cíle Kateřiny II. přispěly v průběhu druhé poloviny 18. století ke tzv. Trojímu dělení Polska. Je to doba, která se bezprostředně dotkne života a díla F. X. Blimy (1770-1812) a dalších hudebníků z Čech. Polsko bylo v 18. století elektivní (volenou) monarchií Polsko – litevskou. Rusko se do polského království stále vměšovalo a vzhledem k nejednotnosti polské šlechty se mu to dařilo. Ostatní evropské země se zprvu distancovaly od přímých územních i politických zásahů. Z důvodu neprosazení polských sjednocujících reforem Rusko

¹⁰ ГОДИНЫ, Олега. Глухов. Забывая столица. *Україна Інкогніта..* [online]. Copyright © UkrainaIncognita 2016 [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://ukrainaincognita.com/node/2365>

¹¹ RYCHLÍK, Jan, ZILYNSKYJ, Bohdan, MAGOCSI, Paul R. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 153

¹² Tamtéž, str. 155

podpořilo nástup Stanislava II. Augusta Poniatowského (1732 - 1798) na polský trůn. August Poniatowski byl jedním z důležitých a dlouholetých favoritů Kateřiny II.¹³ Vyprovokované povstání proti polskému útlaku na pravobřežní Ukrajině přispělo k Prvnímu dělení Polska, kterého se zúčastnilo také Prusko a Rakousko. Kateřina II. získala roku 1772 dnešní běloruské území. Halič připadl Habsburské monarchii, Polsko se zmenšilo.

Pokud má F. X. Blima předky rodem z Čech, nebo původem nějaký vztah k Polsku, zaujalo nás vyprávění Charlese Burneyho¹⁴ z druhé poloviny srpna 1772. V Mnichově se setkal s polským knížetem Sapihelou. Jednalo se o potomka polské knížecí rodiny litevského a rusínského původu, pocházející ze Smolenska. Rod získal velký vliv a bohatství v polsko-litevském prostoru již v 16. století. V roce 1768 získali členové rodiny Sapieha uznání knížecího titulu polským Sejmem.¹⁵ Příslušníci rodu sympatizovali s Napoleonem, nesouhlasili s ústupky A. Poniatowského vůči Kateřině II. Burney píše, že mu kníže Sapihela hrál na housle polské skladby a kozácké písně, menuety, vysvětloval tempa polonézy. O církevní hudbě se vyjádřil, že je v Polsku pouze italská. Z hudebních nástrojů měli v Polsku údajně pouze kytary a loutny, odlišné od nástrojů známých v Evropě. Původní měli v Polsku zpěvohry, opery pouze francouzské a italské. Potomci rodu Sapieha stále žijí.

Vliv Habsburské monarchie se silně projevil na ukrajinském západním území za vlády Marie Terezie (1717 - 1780). Získané území s hlavním městem Lvov (Lemberg, Lviv) dostalo název Království haličsko-vladiměřské (volyňské). Po anexi Bukoviny žilo na rakouském území Ukrajiny rozmanité obyvatelstvo, především Rumuni, Poláci, Židé, Arméni, a Němci. Němci byli dosazováni na místa úředníků, správců pozemků, podnikatelů. S německými skupinami se do Lvova dostávaly také menší kolonie Čechů. I zde se nabízí souvislost s pobytem nebo narozením F. X. Blimy na Ukrajině. Češi bývali často označováni za Němce, což nám pátrání po přesném původu F. X. Blimy znesnadňuje. Následoval čas snah o náboženskou toleranci. Zrovnoprávnění řeckých a římských katolíků vyvrcholilo teoreticky *Tolerančním patentem Josefa II.* roku 1781. Mělo být tolerováno katolictví spolu s pravoslavím, luteránskou vírou a v omezených možnostech kalvinismus jako zástupce evangelických směrů.

¹³ Tamtéž, str. 216 - 222

¹⁴ BURLEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*. 1. vyd. Přeložila Jaroslava Pippichová. Praha: Supraphon, 1966. 427 s. Edice Hudba v zrcadle doby (4.). str. 212, 213

¹⁵ Polski Petersburg. *Polski Petersburg*. [online]. Copyright © Międzynarodowe Centrum Kultury [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/sapieha-jan-kazimier>

1.1.3 Rusko a Ukrajina - 18. století

Na rakouském území Ukrajiny byla v 80. letech 18. století zavedena povinná školní docházka, netýkala se však nejnižších nevolnických vrstev. Na triviální úrovni škol se vyučovalo v rodném jazyku menšin, na vyšších školách německy.¹⁶ Zajímavé jsou například podmínky výstavby nekatolických kostelů a modliteben. Nesměly mít vchod směrem přímo do ulice, omezeny byly i světovými stranami.

Po válce Ruska s Osmanskou říší roku 1783 anektovala Kateřina II. Krym a upevnila nevolnictví ve vztahu k již dříve velmi podrobeným kozákům.¹⁷ Nevolnictví nově platilo na celém území Ruska v době, kdy např. Josef II. roku 1781 *Patentem* uvolnil alespoň omezení svobody pohybu obyvatel. Snad i z těchto důvodů se objevili ve větším počtu na ruských dvorech nešlechtičtí hudebníci českého původu.

Před Druhým dělení Polska roku 1793 měla Kateřina II. zájem o celistvost Polska a Litvy. Polsko se rozdělilo na směr pruský a ruský. Nakonec bez domluvené pruské podpory Polska Rusko ve střetu s Polskem ovládlo většinu současného Běloruska a pravobřežní Ukrajinu, kromě části vojvodství Volyně. Kateřina II. nazvala obsazená území Malorusko – Malá Rus, starší ruské území se jmenovalo Velká Rus.

Pro aktivní léta života F. X. Blimy bude zřejmě klíčové rusko-prusko-rakouské Třetí dělení Polska roku 1795. Ujasní nám možnosti skladatelova předpokládaného pohybu v Ruské říši, v oblasti Volyně, Kyjeva, Moskvy a snad i Petrohradu. Druhé dělení Polska způsobilo emigraci části polské opozice a teror Rusů vyprovokoval povstání. Poláci bojovali proti Rusku i Prusku a po vyvraždění Varšavy pod vedením A. V. Suvorova byl osud Polska zpečetěn. Polský král August Poniatowski se opět projevil jako vazal Kateřiny II. Svůj život dožil relativním v klidu v Petrohradu roku 1798, dva roky po smrti Kateřiny II.

Po posledním dělení Polska Rusko získalo území na východ od běloruské řeky Němen a hlavně zbytek Volyně. Polsko přestalo jako samostatný státní útvar existovat až do roku 1918 (kromě krátkých nadějí v letech 1807 - 1813, 1815 - 1831).¹⁸

1.1.4 Ruská říše na přelomu 18. a 19. století, zájmy národní.

Zájem o „národní“ prvky v umění i politice se stupňoval v Evropě koncem 18. století z různých důvodů. V Rusku se setkáváme s postupem ze shora (např. libreto Kateřiny II.), ve snaze carevny o scelení území a utužení nevolnictví všemi možnými

¹⁶ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 187, 189, 190

¹⁷ VYDRA, Zbyněk, ŘOUTIL, Michal, KOMENDOVÁ, Jitka, HLOUŠKOVÁ, Kateřina a TĚRA, Michal. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2., str. 158

¹⁸ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 457

prostředky. Zájem o lidovou slovesnost nejvyšších kruhů je zřejmý. Témata, blížící se zařazením k romantickým námětům (pohádky, nadpřirozené bytosti), se proto vyskytují na carském dvoře a ve šlechtickém prostředí již ve druhé polovině 18. století celkem běžně.

V zemích typu Rakousko-uherské monarchie šlo mnohdy o proces opačný. Jednotlivá etnika se snažila zájmem o lidové - národní prvky osamostatnit hospodářsky, společensky i umělecky (např. české národní osvobození) od celorakouského státního kolosu.

Trojí dělení Polska včetně anexe Krymu v rámci Druhého dělení Polska negativně ovlivnila samostatný národotvorný proces Ukrajinců. Začlenění do hranic carského Ruska bylo v ohledech politických a hospodářských částečně výhodné. Byl ale zpomalen národní vývoj a zpochybněna jednotlivá národnostní práva Ukrajinců, i ostatních menšin (např. Židé, Rumuni, Němci, Arméni).

Po smrti Kateřiny II roku 1796 usedl na trůn její syn Pavel I. (1754 - 1801). Hlásil se k domnělému odkazu Petra I. Velikého. Pavlova vláda vzbuzovala nelibost velké části ruských šlechticů. Šlechtě se nelíbilo ohromné množství nových zákonů a nařízení, která si vladař neustále vymýšlel a tvrdě prosazoval. Pro většinu šlechty byl také nežádoucí obdiv Pavla I. k pruskému králi Fridrichu II. Velikému. Nevůli dovršilo obsazování míst na úřadech caru blízkými osobnostmi, omezujícími místní šlechtice (např. zkrácení nevolnické pracovní povinnosti pouze na tři dny v týdnu). Pavel I. si byl určitě vědom vnitřního i vnějšího nebezpečí týkajícího se jeho postavení. Přesto věnoval pozornost armádě, „prusofikoval“ ji podobně jako Petr III. Roku 1801 připojil k říši Gruzii.

Našeho hudebního tématu se bezprostředně týká Pavlův zákaz soukromých tiskáren a dokonce zákaz dovozu zahraničních knih, jelikož se bál revolučních myšlenek (V tuto dobu se mohli prosadit místní autoři, doplňovali absenci novinek). Zakázal zahraniční módu v oblékání a tančit valčík. Následoval zákaz slov jako: národnost, konstituce, republika, občanská práva. Rusové, studující za vlády Pavla I. v zahraničí se nesměli vrátit zpět do Ruska.¹⁹

Nabízí se nám otázky ohledně souvislostí se situací na dvoře Pavla I. a úspěchy F. X. Blimy na přelomu století. V této době se uplatnili i dříve osvědčení starší čeští hudebníci a skladatelé jako A. Š. Bullant (1751 - 1821)²⁰ nebo A. Vančura (1750 -

¹⁹ VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TÉRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2., str. 171

²⁰ ZAPLETAL, Petar. Bullant, Antonín. *Český hudební slovník*. [online]. [cit. 08.06.2019]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=3840

1802).²¹

Pavel I. situaci stupňoval. Chtěl se domluvit s Napoleonem o stabilitě v Evropě. Šlechtě se to nelíbilo a při palácovém převratu 7. března 1801 byl zavražděn. Vraždy se zúčastnil i poslední favorit Kateřiny II. kníže Platon Zubov. Včlenění Ukrajiny do Ruské říše dokončil Pavlův syn, car Alexandr I. (1777 - 1825). Hlásil se k odkazu své babičky Kateřiny II. Území rozdělil na územní celky – gubernie. Řada lidí se vrátila do funkcí ve státní správě, byla formálně zrušena tajná policie. Gubernátory se stali většinou šlechtici ve vysoké vojenské funkci, měli civilní i vojenskou moc. Město Poltava se stalo do 30. let 19. století nejdůležitějším centrem Ukrajiny. Lidé se směli vrátit z ciziny do Ruska, byl zrušen zákaz vývozu a dovozu většiny zboží. Osvícenecké ideje se mísily s carským konzervatismem. Pokračovala carská záliba ve vojsku s mnohými vojenskými přehlídkami a manévry. Alexandr I. roku 1809 připojil k Rusku s garancí autonomie Finsko.²²

Závěr života F. X. Blimy poznamenaly pravděpodobně události kolem tažení na Moskvu Napoleonem I. Bonaparte v létě 1812.

V první kapitole jsme sledovali důležité národnostní a historické procesy, významné pro politickou situaci přelomu 18. a 19. století Ruské říše. Zjistili jsme, že podmínky pro uměleckou tvorbu ve šlechtickém prostředí a na carském dvoře byly pevně spjaty se vztahem k vnitřnímu ruskému i evropskému společenskému dění.

²¹ DOČKALOVÁ - TONDLOVÁ, Jana. *Arnošt Vančura*. Brno: UJEP, 1987. Diplomová práce.

²² VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TÉRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2., str. 180

2. Vývoj v oblasti kultury a vzdělání na Ukrajině a Rusku

2.1. Vývoj

Středisky vzdělanosti křesťanské Kyjevské Rusi bylo církevní prostředí a okolí úředních knížat – bojarů. Vladykové a vysocí hodnostáři církve, stejně jako metropolité nebo biskupové s kláštery, vlastnili velké dědičné pozemky „otčiny“. Politiky a kulturního vývoje se účastnily obě strany, jejich představitelé byli státotvornými činiteli.

2.1.1 13. století

Za dob mongolské nadvlády ve 13. století nebyl světský kulturní vývoj Mongoly umlčen, odehrával se v soukromí a ústraní. K církevním organizacím se Zlaté hordy nechovaly likvidačně.

Katolicismus se na Ukrajině prosazoval v dalších staletích pomalu ve městech na pravobřežním území přičleněném k Polsku. Ve Lvově a na západě Ukrajiny, kde se později pohyboval F. X. Blima zároveň působila arménská apoštolská církev, dále Židé, a přežívaly navíc pohanské zvyky. Na venkově převládalo pravoslaví.

V 16. století se ze severu přidala reformace, která ovlivnila školství. Proběhly pokusy o překlad Bible a evangelií do ukrajinštiny. Islám se držel především na území krymského chanátu, malá část muslimů se dostala na území dnešního Polska, Litvy a Bělorusi.

Pravoslavné školství se drželo na skromné úrovni ve větších městech s biskupským úřadem. Vysoké školství neexistovalo.

2.1.2 15. století

Od konce 15. století bylo možné přijmout katolickou víru a tímto způsobem vystudovat nejbližší vysokou školu v polském Krakově. Vrstva světské inteligence na Ukrajině téměř chyběla. Pravoslavná písemná kultura se rozvíjela pomalu, knihtisk na Ukrajině nebyl zaveden ještě po polovině 16. století. V Krakově bylo vytištěno cyrilicí několik překladů biblických textů.²³

2.1.3 16. století

Od poloviny 16. století se pojem „polský“ shodoval s pojmem „katolický“ a polská šlechta se cítila být nadřazenou nad evangelíky a pravoslavné. Z důvodů společenských výsad se i nepolská šlechta polonizovala, přijímala polskou kulturu i jazyk. Soupeření pravoslavného a katolického, především jezuitského řádu sílilo. Roku 1661 dokonce

²³ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 67, 68

král Jan II. Kazimír (1648 - 1668) založil ve Lvově první univerzitu na ukrajinském území. Následkem polského útlaku se začaly pravoslavné skupiny postupně sjednocovat a usilovat o vlastní tiskárny. Země se počala opět oddalovat od západoevropských vlivů, i když jistá kontinuita v době renesance byla zachována díky studiu vyšších vrstev v zahraničí, cestovatelství a kupeckým cestám. V oblasti architektury se na území Ruska často uplatňovali přizvaní italští renezanční umělci.

Pravoslavní představitelé si uvědomili nutnost lepšího školského systému, který by mohl konkurovat vyvinutému systému katolickému. Školský systém klášterních škol pravoslavné církve byl dlouho sporadický a zastaralý.

V 17. století začala vznikat alespoň minimální školní soustava. Nejnižší stály školy základní ve všech městech a v některých větších vesnicích. Ukázkovou střední školou byla Lvovská škola s výukovým jazykem církevní slovanštinou. Mezi místní vyučující byli zvaní Řekové, dokonce i Martin Bronewski (1568 - 1624), český bratr z Velkopolska. Vzdělávání byli pouze chlapci, do škol chodilo velmi malé procento ukrajinské populace.²⁴

V našem pojednání o kulturním vývoji Ukrajiny a později Ruského impéria se věnujeme pravobřežní Ukrajině mnohem více, než levobřežní. Levobřežní část se jeví jako víceméně vytrvale pravoslavná. Pravobřeží prošlo ohromným množstvím náboženských, z našeho pohledu i národnostních tornád. Bude nás dále zajímat časově blízké období, předcházející působení F. X. Blimy převážně na Ukrajině. Nemůžeme ale vynechat velmi důležité souvislosti s dějinným a kulturním děním ze směru severního, ruského.

2.1.4 18. století

V 18. století stále nebyl na Ukrajině vytvořen spisovný jazyk. Stále se používala pozdní modifikace církevní slovanštiny, která se vyvinula ze staroslověnštiny úpravou pravopisu, výslovnosti i lexika. Zapisovala se cyrilicí. Hovorová ukrajinština pronikala do církevních spisů a oficiálních dokumentů jako důsledek chyb méně zdatných písařů. V poezii se jazyk příliš nelišil od soudobé ukrajinštiny.

Ukrajinská pravoslavná církev světský kulturní rozvoj spíš brzdila. Příčinou pomalejšího rozvoje pravobřeží mohla být také územní nestálost, např. Trojí dělení Polska a velká etnická pestrost.

Levobřeží mělo pro vývoj spisovné ukrajinštiny příznivější podmínky. Vazba na evropský svět byla slabší. Pokusy o založení Kyjevské university car Petr I. zamítl, zakázal dokonce vydávat nenáboženské knihy jinak, než v ruštině. Jinak vzdělání

²⁴ Tamtéž, str. 84, 85, 86

podporoval.²⁵

Významnou osobností ukrajinské literatury byl Hrihoriem Skovrodem (1722 - 1794). Skovrod pocházel z kozácké rodiny, studoval na Kyjevské akademii. Učitelství povolání brzy vykonávat nesměl, a tak putoval po Ukrajině a kázal – přednášel pod širým nebem. Překládal Plutarcha a Cicerona. Psal směsí církevní slovanštiny a ruštiny, kritizoval duchovenstvo a vykořisťování nevolníků. Skovrod je považován za prvního ukrajinského (teistického) filozofa.

Po Ukrajině se pohybovala početná vrstva potulných zpěváků, kteří se doprovázeli na lidové nástroje. Témata písní byla většinou kozácká, popisovala hrdinné činy, nebo témata ze života vesničanů. Vzpomínky na hrdinství a nezávislost kozáků se v hudebním a výtvarném umění staly východiskem dalšího národního života Ukrajiny. Divadelní činnost předznamenávaly, podobně jako v Čechách, potulné loutkoherecké společnosti „vertep“. Divadelní texty her nesměly být tištěny, zachovaly se ojediněle.

Ukrajínští zpěváci a skladatelé církevní hudby se dostávali do služeb carského dvora. Skladatelé z Ukrajiny bývají často v literatuře přiřazováni k dějinám ruské hudby. Jedná se o Dymitra Bortňanského, Maksyma Berezovského a Artema Vedela (1767 - 1808).²⁶ Tito skladatelé, stejně jako naši čeští, často získávali část svého hudebního vzdělání v zahraničí. Studovali nejčastěji v Rakousku, Itálii a Francii, kde získávali hudební zkušenosti pro tvorbu děl poevropštělého hudebního vkusu ruské šlechty. Pokud umělci vyhovovali požadavkům carského dvora, mohli v nejvyšších kruzích dosáhnout dobré kariéry.

Přelom 18. a 19. století přinesl zájem o moderní pojetí národa. Inteligence a básníci si mysleli, že národ existuje odjakživa a na určitou dobu z různých příčin jen ustoupil jiným, dominantním projevům společnosti. Náboženská a stavovská příslušnost se přenášela do skupin lidí hlásících se stále víc k místně, kulturně a etnicko-jazykově sjednocujícím prvkům. Vlastenci (etnografové a folkloristé) křísili náměty z minulosti, kterou si idealizovali a stylizovali ji ve všech druzích umění. Tak se krystalizovalo a prosazovalo sebeurčení Rusů, Ukrajinců a Bělorusů z původního etnického východoslovanského základu. Snahy přihlásit se k určitému národu oslabily vazby k náboženství. Zajímavý je kladný vztah dnešních ruských představitelů k náboženství. Snad to souvisí s navracenou představou jedné z možností, jak obyvatele státu lépe ovládat, kontrolovat a usměrňovat.

V druhé kapitole jsme uvedli determinační procesy, významné pro kulturní situaci, v níž

²⁵ Tamtéž, str. 165

²⁶ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 167

se prosadil F. X. Blima. Zjistili jsme, že tzv. exotické prvky v artificiální hudbě (využití mollové harmonické tóniny, obliba intervalů kvart, kvint, oktáv, pentatonika, rytmická specifika tanců, nápodoba lidových nástrojů, vztah k vokální hudbě) v ruské hudbě mají kořeny v dlouhé historii Ukrajiny, ovlivněné prvky mongolskými a řeckokatolickými. S tím úzce souvisí otázka školství. I zde se nám potvrdily dvě linie – tradiční církevní místní a západoevropská. Vliv západní Evropy byl v hudební oblasti souběžný s vývojem politickým.

3 Ukrajinskoruské hudební kořeny jako inspirační zdroj hudebníků 18. století.

3.1 Vývoj hudebních kořenů

Na území Ruské říše se v minulosti vystřídalo množství dočasně dominujících kultur.

3.1.1 5. - 11. století

Od 5. století došlo v Evropě k příchodu různých slovanských kmenů. Byly jednou z nejsilnějších etnických vln, které území zaplavily. Odolávaly střídavým vlivům turkickým, ugrofinským, normansko-vikingským a mnohým dalším.

Hudební vývoj, směřující k dnešní době, můžeme sledovat ze dvou hlavních směrů. Prvním směrem je lidové hudba, ovlivněná praslovanskými pohanskými tradicemi, jejichž znaky si nesou dodnes všechny slovanské národy. Druhým zdrojem je příchod křesťanské liturgie východního typu na ukrajinské území v průběhu 10. století.

Ze společného byzantského základu Východořímské říše vznikly církevní obřady s liturgickými zpěvy. Na západě se formoval latinský Gregoriánský chorál, na východě staroslověnský chrámový zpěv. Chrámový zpěv souvisel s vznikem mnišství, které zajistilo ve vznikajících klášterech soustředěné a dá se říci profesionální provozování církevního zpěvu. Západní křesťanské prvky se dostávaly do Ruska v jisté míře díky sňatkové politice Rurikovců z Čech, Polska, Skandinávie a Uher. S tím souvisel pohyb a kulturní vliv šlechtických rodů na území Kyjevské Rusi.²⁷

3.1.2 13. - 16. století

Do slibného vývoje staroruských knížectví citelně zasáhl ve 13. století vpád mongolských kmenů. O vlivu Mongolů ve vztahu na pozdější zaostalost Ruska dodnes historikové vedou spory.²⁸ Kulturní vývoj byl rozdroben, upozaděn a odstřižen od celkového evropského dění. Staroruská města (Kyjev, Pskov, Vladimir, Černigov aj.) měla specifický charakter východního křesťanství bez antické tradice a odolávala cizím vlivům svéráznou architekturou, písemnictvím, řemesly a obchodní činností. Oproti západoevropským právním a sociálním latinsko-řeckým dokumentům se tyto zapisovaly obecně srozumitelným jazykem a písmem – nejdříve cyrilicí (kyrilicí), později azbukou.²⁹ Asijské muslimské vlivy můžeme vysledovat v ruské architektuře, nebo ve vztahu k používání barev. Ikonografie, typický projev ruského křesťanství, muslimské působení slavně ustála.

²⁷ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha

²⁸ VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVÁ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TĚRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2., str. 44

²⁹ RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1., str. 37

Lidová píseň a zpěv byly častější, než hra na hudební nástroje. Možná je jedním z důvodů tradiční záporný tatarsko-islámský vztah nejen k nástrojové hudbě. Z doložených hudebních nástrojů jmenujme například strunné smyčcové gusli, gudok, drnkací domru a později balalajku, citerovitou kobzu a velkou banduru, cymbály. Z dechových nástrojů uvádíme sopliku, svirel jako zástupce flétnového typu. Různé bicí nástroje typu buben, tamburina, řehťačka jsou samozřejmostí. Obvyklou hudební formou byly „byliny“ ve smyslu minulých událostí. V nich byli opěvováni hrdinové, bojovníci a významné události z dějin a pověstí.³⁰ Hudební nástroje se při východní bohoslužbě tradičně až do současnosti nepoužívají.

Na území Ukrajiny se v hudbě mísily od 14. století prvky (modální, tonální, rytmické) litevské, ruské, polské, německé, severské, dokonce židovské s tatarskými (pentatonika). Moskevské knížectví získalo v 15. století na Ukrajině územní pozice při potlačení moci a vlivu Tatarů. Začalo se mocensky sjednocovat. Výraznou událostí se stal vznik carství korunovací Ivana IV. Hrozného (1530 - 1585, korunovace 1547).

3.1.3 17. století

Chorální zpěvy byly zapisovány v období monodie do 17. století pomocí znaků nad textem ve tvaru „směřujícím k Bohu“. „Kryjky“ (крюки) fungují podobně jako neумы v gregoriánském chorálu. Zaznamenávají intonaci melodie jako celek, ne v intervalech. Stejně, jako v gregoriánském chorálu bylo slovo nadřazeno hudbě. Celá pravoslavná bohoslužba je zpívána v pořadí důležitosti: ritus, slovo, hudba. Mluvené, rétoricky upravené, bylo pouze kázání. V různých regionech země se zpívalo po rozšíření z byzantsko kyjevského směru víceméně zvykově, regionálně. Vývoj liturgického zpěvu i přes občasné snahy nebyl zcela jednotný. Byl ovlivňován izolací jednotlivých center a tonalitou jednotlivých etnik.

Vícehlas se od chorálního unisona odděloval nejdříve melodickými melismatickými vybočeními. Od 17. století se díky vlivům katolické církve na Ukrajině stal východní chorál i vícehlasou formou. Ze západu, přes Velký Novgorod a Polsko přišla na Ukrajinu tzv. kyjevská chorální notace využívající pětlinkovou notovou osnovu.³¹

Hlasy probíhaly polyfonně i vertikálně. Zpěváci znali často všechny hlasy z paměti, jednotlivé hlasy byly navíc často vedeny od basového po tenorový rozsah. Pověstné

³⁰ ФИНДЭЙЗЕН Н. *Очерки по истории музыки в России с древнейших времен до конца XVIII века. Том II.* [online]. *Выпуск 6*. Музыкальный сектор государственного издательства Москва, 1929. [cit. 30.05.2019].

Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=K-GWBgAAQBAJ&pg=PA238&dq=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjw8uX79niAhXM8qYKHbZGBAEQ6AEIKTAA#v=onepage&q=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&f=false>, str. 239 – 240

³¹ ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. 5., přehl. a dopl. vyd. (v Pantonu 3. vyd.). Praha: Panton, 1974. 527 s., str. 159

jsou ruské mužské sbory a profundo basoví sóloví zpěváci. Sólový bas slabiky pečlivě odděloval z důvodu zajištění srozumitelnosti textu v akustických podmínkách chrámů. V Řecku stejný problém řešili vysokým tenorem bez mnoha alikvotních složek tónů.³²

3.1.4 18. století a začátek vývoje v 19. století

Zásadní změny ve vývoji ruské umělé hudby nastaly s vládou cara Petra I. Velikého vyhlášením Ruského impéria – Ruské říše po roce 1721. Hlavní dění se přeneslo na sever Ruska s výstavbou hlavního města Petrohradu (Sankt-Petěrburg – Saint Petersburg – Санкт-Петербург. Leningrad – Ленинград. Petrohrad – Петроград. Pitěr – Питер = hovorový název). V rámci snah vyrovnat se evropským zemím a získáváním západního území Ukrajiny se do Ruska dostalo množství italských, francouzských, rakouských – českých a dalších vzdělaných osobností. Vlivem sňatkové politiky se na trůn dostávaly cizinky, nositelé dalších kulturních prvků, kteří přijímali pravoslaví a ruská jména (např. Anhaltsko-zerbstská princezna Sofie Frederika Augusta přijala jména Jekatěrina Alexejevna, uváděná jako Kateřina II. Veliká).

Dirigent souboru Drevněrusskij raspěv Anatolij Grinděnko se domnívá, že pravá liturgická pravoslavná hudba nemůže být autorská. Měla by se držet tradice z doby před vstupem vlivu západoevropské hudby v 17. a hlavně 18. století. Pozdější, autorská duchovní hudba by se měla provozovat koncertně. Italskou periodou označuje Grinděnko 18. století končící tvorbou Dmitrie Bortňanského (1751 - 1825). Bortňanský studoval u Baldassara Galuppiho (1706 - 1785, v Rusku 1766 - 1769), kterého vystřídal ve funkci ředitele Carské dvorní kapely včetně chrámového sboru v Petrohradu. Galuppi i Bortňanský využili dosažitelnou ruskou hudbu v rámci vkusu a potřeb dvora Kateřiny II.³³

Na carském dvoře a ve službách šlechticů rozesetých po území Ruska se uplatnili hudebníci z celé Evropy. V prostředí mísení a přežívání evropských barokních a klasicistních prvků s místními tradicemi vznikala postupně zájem o výrazně ruskou tvorbu. Jejich představitelem je na přelomu století ruský houslista Alexej Fjodorovič Lvov (1798 – 1870). Lvov je autorem carské hymny *Bože, chraň Cara* (používaná 1833-1917), romansů a písní na ruské texty, ovlivněných formou německé romantické písně. Tím se dotýkáme již vývoje hudby 19. století.

Ve třetí kapitole jsme se věnovali hudebním kompromisům, spjatým s islámským, lidovým staroslovanským a křesťanským (liturgickým i světským) pojetím hudby spolu

³² VITOVEC, Peter. *Hudební liturgické tradice východní církve*. [online]. [cit. 30.05.2019] Dostupné z: <http://www.orthodoxia.cz/ikony/zpev.htm>

³³ MAŇOUROVÁ, Lucie. Anatolij Grinděnko - Duchovní hudba nemůže být autorská. *časopis Harmonie – klasická hudba, jazz a world music*. [online]. Copyright © 2019 [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/anatolij-grindenko-duchovni-hudba-nemuze-byt-autorska.html>

s dalšími hudebními vlivy národnostních menšin. Sledovali jsme jak do tradičního, pravoslavného vokálního hudebního prostředí, vstoupily výrazné vlivy ze západu od Ruské říše. Potvrdila se nám skutečnost, že sounáležitost všech prvků v průběhu staletí v důsledku znamenala postupný vznik ruské skladatelské školy. Opera F. X. Blimy jedním z dokladů tohoto vývoje a není pominutelná v dějinách ruské, či ukrajinské hudby.

4 Kateřina II., její vliv na kulturu, operu a hudební školství.

Koncem 18. století byl v Rusku na mnohých šlechtických sídlech čilý divadelní ruch. Kromě dvorních scén a divadel v Petrohradu (Petěrburgu) a Moskvě fungovala řada menších i větších šlechtických, školních a veřejných divadel. Jmenujme města Novgorod, Polock, Rostov, Smolensk, Tver, Tobolsk, Jaroslavl, Kyjev.

Dvorní opera v posledních dvou desetiletích 18. století a její příběhy se bezprostředně dotýkaly tvorby F. X. Blimy. Dokonce by se velmi pravděpodobně nedochovala jeho opera *Starinnyje svjatki* (Старинные святки) nebýt jedné pěvkyně, o které se níže dočteme. Divadlo a operu v Rusku ovlivnila, stejně jako v ostatní Evropě, Velká francouzská revoluce. Do textů všech divadelních žánrů se dostala politická témata a témata směřující ke společenské kritice.

Obrázek č. 2: Pietro Rotary (1731 - 1808) - Portrét velkokněžny Kateřiny Alekseevny, 1761, Státní Tret'jakovská galerie, Moskva³⁴

4.1 Kateřina II. a opery

Kateřina II. si popularitu chtěla získat všemi možnými způsoby. S pomocí svého okolí napsala řadu operních libret, libovala si v satirických komediích a v námětech upravujících historické události. Podnítila zájem o pohádkové náměty v opeře. Do ruských námětů začlenila dobové ironické glosy. Nechávala si texty cenzurovat obsahově i jazykově například svými favority hrabětem G. G. Orlovem (1733 - 1783) a G. A. Potěmkinem (1739 - 1791). Carevino libreto *Gorebogatyř Kosometovič* (Горьбогатырь Косометович) z roku 1789 bylo vytištěno, nesmělo být ale zveřejněno. Opera se hrála neveřejně v petěrburgské Ermitáži, protože všem bylo jasné, že jde o karikaturu švédského krále Gustava III. V Moskvě se opera veřejně hrála, byla

³⁴ [online]. [cit. 02.06.2019]. Dostupné z: <https://nearyou.ru/rossik/rotari-ekat.html>

stranou cizích úředníků sídlících v Petěrburku. Hudbu zkomponovali Arnošt Vančura s Martinem y Solerem (1754 - 1806).³⁵

Pro Český hudební fond je zpracována kompletní rukopisná partitura opery Arnošta Vančury (1787) *Chrabroj a smeloj viťaz Achridějič – Ivan carevič* (*Храброй а смелой витъяз Ахридейиш - Иван царевич*) na libreto Kateřiny II.³⁶ Jedná se o pohádku na témata ruských pohádek s postavami Baby Jagy, drakem, princeznami aj. Hudba průměrné kvality je dědictvím vídeňského klasicismu, pěvecké party nejsou pěvecky náročné. Z Kateřininých libret, historicky tendenčních, uvedme *Načalnoe upravlenie Olega* (*Начальное управление Олега*, 1786). Oleg a Igor vysvětluje nárok Ruska na jižní území vzhledem ke vztahu řecké Byzance a pravoslavného náboženství. Jiný ráz mělo libreto opery *Fedul s dětmi* (*Федул с детьми* 1791). Příběh je založen na vzpouře proti vynucenému sňatku. Pro děj byla námětem slavná aféra kancléře carského dvora, hraběte Bezborodka, o níž se ještě blíže zmíníme. Kateřininino libreto zhudebnili ruský skladatel a houslista polského původu Vasil Alexejevič Paškevič (1742 - 1797) a španělský skladatel, působící dlouhodobě v Petěrburgu, Vicente Martín y Soler (1754 - 1806). Opera se hrála pouze u dvora, Kateřininino libreto nebylo tradičně dobré. Libreta carevně často vylepšoval státní rada a přechodně auditor, ředitel divadla Alexandr Pavlovič Chrapovickij (1749 - 1801), její přítel a favorit. Připisoval do libret vsuvky, verše v “národním duchu”, nicméně libreta na kvalitě příliš nezískala.³⁷

Protipólem běžné operní vaudevillové produkce jsou v roce 1788 provedení *Jamščiki na podstavě* (Vozkové na kozlíku) (*Ямщики на подставе*) skladatele E. I. Fomina (Евстигней Ипатьевич Фомин, 1761 - 1800).

Libreto „Jamščiků“ napsal Nikolaj Alexandrovič Lvov (1753 - 1803), jeden z prvních ruských preromantických básníků, architekt a etnograf. Spolu s Janem Bohumírem Práčem (cca 1750 - 1818) vydal Lvov roku 1790 významnou sbírku lidových písní *Sobranie russkich narodnych pesen s ich golosami*.³⁸ Děj opery vychází z autobiografických záznamů Lvova. Z deníku, který si psal při doprovodu Kateřiny II. na Krym. Text je plný ironických narážek, je z doby tzv. Potěmkinových vesniček.

³⁵ DOČKALOVÁ - TONDLOVÁ, Jana. *Arnošt Vančura*. Brno: UJEP, 1987. Diplomová práce., str. 39

³⁶ Tamtéž

³⁷ ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том 1., str. 358

³⁸ ЛЬВОВ, Прач. *Собрание-народных-русских-песен-с-их-голосами*. [online]. Москва : Государственное музыкальное издательство , 1955. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://etmus.ru/wp-content/uploads/2012/08/%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%87-%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D1%85-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD-%D1%81-%D0%B8%D1%85-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

Ukazuje život hlavních postav vozků, vyprávějících tři příběhy při odpočincích mezi jednotlivými etapami cesty mezi Krymem a Moskvou. V jedné ze scén je např. po cestě vybrán důstojníkem švarný jinoch, který má nadšeně vítat kolem projíždějící carevnu. K premiéře došlo v soukromém divadle významného básníka a gubernátora Gavrila Romanoviče Děržavina (1743 - 1816) ve městě Tambov ještě před tím, než upadl u Kateřiny II. v nemilost.

Fomin je jedním z umělecky nejuznávanějších ruských skladatelů přelomu století.³⁹ Autoři operních děl často spolupracovali, význam autorství se zřejmě ještě úzkostně neřešil.

Důležitou osobou, inspektorem a cenzorem, se stal ředitel dvorních divadel Nikolaj Borisovič Jusupov (Николай Борисович Юсупов, 1750 - 1831). Byl učitelem v petěrburské škole *Výchovný dům (Vospitatělnyj dom - Воспитательный дом)*. Výstavbou *Výchovných domů* v Petěrburgu i Moskvě chtěla Kateřina II. zviditelnit svůj zájem o nevolníky. V domech se vychovávaly odložené nemanželské děti a sirotci. Poskytováno jim bylo základní vzdělání, vyučení v řemeslných oborech i zajišťování případného vyššího školení. Domy fungovaly také jako porodnice a nemocnice. Vychovávali se zde i budoucí umělci. Ředitel dvorních divadel Nikolaj Borisovič Jusupov měl jako vysoce postavený učitel vliv na obsazování členů carského divadla v Petěrburgu, Moskvě a ve šlechtickém divadle Šeremetějevů. Mezi Moskvou a Petěrburkem probíhaly neustálé a často několikanásobné výměny umělců svobodných i nevolnických.⁴⁰ Ve *Výchovném domu* učil a dvorní orchestr vedl Jusupův přímý podřízený Arnošt Vančura. Předpokládáme, že se mohl setkat během 90. let i s F. X. Blímou – pohybovali se oba mezi Moskvou a Petěrburkem.

Od 80. let ve *Výchovném domě* také učil herec Vasilij Petrovič Pomerancev (1736 - 1809). Vynikal rolemi staříků, byl populární i v Moskevském divadle řízeném anglickým podnikatelem Michaelem Jegorovičem Maddoxem (Michael Georg Maddox 1747 - 1822). Maddox se stal zakladatelem Petrovského divadla, prvního stálého operního divadla v Moskvě a předchůdcem Velkého divadla. Maddox měl navíc u Moskvy víceúčelovou letní scénu Vauxhall Gardens.

Slavným hercem v blízkosti F. X. Blimy mohl být i J. E. Šušerin (1752 - 1813), specializovaný na charakterní role. Odkláněl se od klasicistního k sentimentálně romantickému pojetí herectví a zaměřil se na melodrama. Neunikl účinkování v představení hry *Rasstrojennaja semja (Расстроенная семья)* na mizerný text

³⁹ ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том1., str. 352

⁴⁰ Дом, который построила Екатерина II, или Прошлое и будущее зданий на Москворецкой набережной / Новости города / Сайт Москвы. *Официальный сайт Мэра Москвы*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.mos.ru/news/item/28983073/>

Kateřiny II. roku 1788. Role se učil velmi pečlivě před zrcadlem. Bohatá léta zažil v Petěrburgu, nicméně na důchod se vrátil do Moskvy a pořídil si domek se zahrádkou. Dne 15. 5. 1812 se rozloučil s publikem v tragédii *Kňazina Didona* (*Княжина – Дидона*). Osud byl ovšem krutý. Šušerin nevěřil, že Napoleonova vojska dojdou až do Moskvy a že Moskva padne. Utekl z Moskvy na poslední chvíli. Když se vrátil po odchodu francouzského vojska, našel z domku vypálené ruiny. Byl otřesen, zeslábl, onemocněl a v dubnu 1813 zemřel.

Podobný příběh prožil P. A. Plavčnikov (1760 - 1812), představitel operních komických rolí a rolí charakterních carů. Napsal drama *Ermak, pokoritel Sibiri* (*Эрмак-поборитель Сибири*). Střídal pobyty v Petěrburgu a Moskvě podle stavu při s vedením divadel. Působil jako učitel, vychoval členy operních souborů do šlechtických divadel Šeremetěvů, Tatiščeva a Stolipyna. Zemřel ve Chaněvevu ve Tverské oblasti na sever od Moskvy roku 1812 při útěku z Moskvy.⁴¹

Tyto příběhy jsme uvedli pro ilustraci lidských osudů oproti strohým dějinným faktům. Jedním z možných let úmrtí F. X. Blimy se bez dalších podrobností uvádí právě rok 1812. (např. Richard Taruskin v *Grove Music Online*)⁴²

4.1.1 Jelizaveta Sandunová Uranová

Nyní se obraťme ke šťastnějšímu příběhu. Ten vede k osobnosti pěvkyně Jelizavety Sandunové Uranové (1772/1776 - 1826), který měla pravděpodobně zásadní vliv na zachování opery *Starinnye svjatki* (*Старинные святки*) F. X. Blimy.

Obrázek č. 3: Jelizaveta Sandunová Uranová⁴³

⁴¹ ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том1., str. 371 – 373, 380

⁴² TARUSKIN, Richard. Blyma, Franz Xaver. *Grove Music Online*. [online]. [cit. 30.05.2019]. e-ISBN: 9781561592630. Dostupné z: <https://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.47877>

⁴³ Елизавета Сандунова. Русская певица. [online]. 2015. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.miloliza.com/elizaveta/pevitsy-s-imenem-elizaveta-liza-elizabet?id=1439:elizaveta-sandunova-russkaya-pevitsa>

Herec, původně obchodník šlechtického gruzínského původu, Sila Nikolaevič Sandunov Zandukelli (Сила Николаевич Сандунов Зандукелли, 1756 - 1820) je jedinečnou postavou ruského divadla i se svojí ženou Jelizavetou Uranovou (1772/76 - 1826). Sandunov pracoval do roku 1779 v úřednické státní funkci. Pocházel ze vzdělaného, váženého rodu. Po návštěvě divadla předsedal na uměleckou dráhu a roku 1783 se stal členem dvorního divadla v Petěrburgu. Po roce 1785 hrál v Petrovském divadle v Moskvě a spolupracoval se Šušerinem a Pomerancovem. Roku 1789 chtěl měsíční dovolenou, což mu nebylo dovoleno a s vedením divadla se pohádal. V roce 1790 byl z divadla vyhozen a zároveň se odehrálo jeho osobní drama. Sandunov si stěžoval a požadoval alespoň důchod (pozn. zřejmě odstupné).

V Ermitážním divadle vystupovala žákyně *Výchovného domu* Jelizaveta (Elizabeth), nadaná, krásná a inteligentní dívka. Zpívala např. roli Amora v opeře *Dianino derevo* (*Диянино дерево*), *Duňáši* (*Дуныша*) ve *Fedulovi s dětmi*. Kateřina si její zpěv i herectví velmi oblíbila. Dala jí příjmení Uranova podle tenkrát objevené planety Uran. Jelizavetu si vyhlédl roku 1790 všemocný dvorní kancléř Alexandr Andrejevič Bezborodko (Александр Андреевич Безбородко, 1747 - 1799), zvyklý na poslušnou povolnost dam. Požádal o podporu na získání pěvkyně na ředitelství divadla Nikolaje Borisoviče Jusupova (Николай Борисович Юсупов 1750 - 1831) a Petra Alexandroviče Sojmonova (Пётр Александрович Соймонов, 1737 - 1800). Při setkání dal Uranové velké peníze, ale ona je hodila do krbu, kde shořely. Sojmonov a Bezborodko byli ohromeni. Brzy se přišlo na to, že Uranová miluje herce Silu Nikolaeviče Sandunova Zandukelliho (Сила Николаевич Сандунов Зандукелли 1756 - 1820).

Uranová následně porušila přísnou dvorní etiketu při představení opery *Fedul s dětmi*. V jiné verzi, při vystoupení v roli Gity z opery *Una cosa Rara, ossia Belleza ed Onesta* (Vzácná věc, krása a poctivost) na hudbu Vicenta Martina y Solera a text A. I. Kluščina, Uranova vystoupení přerušila. Obrátila se přímo na carevnu do hlediště se žádostí o okamžitou pomoc. Sdělila jí, co se stalo a že se nechce vzdát své lásky k herci Sandunovi. Sandunov požádal o sňatek, který byl povolen s podmínkou doby po dostudování Uranové.

Roku 1791 nebyl Sandunov spokojen s divadelním děním a uspořádal benefiční představení ve svůj prospěch v divadle Kniplera – Dmitrievského (pozn. pravděpodobně soukromá šlechtická scéna). Hrála se komedie *Smech i gore* (*Смех и горе – Смích a smutek*) autora A. I. Kluščina, novináře a preromantického dramatika, spolupracovníka Krylova. Do scénáře byl dopsán speciální monolog, ve kterém

se Sandunov obrátil k publiku v přízemí (levnější místa) že vystupuje naposledy a poděkoval za přízeň. Dále kritizoval ústrky Bezborodka kvůli pronásledování sebe i své nevěsty. Ředitelství divadla požádalo policii, aby zajistila herce i text monologu. Vznikl nový divadelní skandál, propíraný v novinách.

Kateřina II. se rozhněvala, přesto nechala skandál pro Sandunova bez následků. Bezborodka upadl do její nemilosti a byl z vedení divadla odvolán.

Sandunovi byli oddáni ve dvorní kapli a carevna Kateřina II. dala jako svatební dar nevěstě kromě 20 tisíc rublů i věcné dary. Sandunov byl přijat zpět k dvornímu divadlu. Nepříjemnosti novomanželům neskončily. Nový ředitel divadla Jusupov, nebyl Sandunovým nakloněn. Ti si opět stěžovali carevně a poprosili o uvolnění z pětěrburgského divadla. Proto mohli v roce 1794 odejít do Moskvy.

Jelizaveta Sandunová Uranova jako jedna z prvních propagovala koncertní uvádění stylizací lidových písní, byla mistrem improvizace. V letech napoleonských válek vystupovala na podporu vojáků a k uctění památky padlým v bojích. Našeho skladatele F. X. Blimy se to týká při provedení repríz jeho opery *Starinnye svjatki* právě roku 1812.⁴⁴

Při sestavování slavného příběhu Sandunových vznikla myšlenka, hodnotící především osobnost Kateřiny II. Pomohla téměř operetnímu románku a na druhé straně nevybíravě zacházela s lidmi, kteří ztratili její přízeň, včetně svých favoritů. Carevna měla blízké, osobní vazby s děním v divadle. Souvisí pravděpodobně s velkým zájmem Kateřiny II. o divadlo, s životními podmínkami v zemi a se šlechtickým původem některých umělců, žáků a žákyň *Výchovných domů* v Petěrburgu a Moskvě. Navíc carevna zaměstnávala ve vysokých divadelních funkcích své blízké a favority. Jedním z nich byl A. Vančura, který se v Moskvě stal zakladatelem veřejného divadla při Výchovném domu roku 1783 a konkurentem soukromníka Maddoxe. Nabízí se nám podobnost s evropskými „domy šlechtičen“ a podobných, širěji zaměřených škol, např. s Ospedale della Pietà, známého benátského působiště Antonia Vivaldiho (1778 - 1741).⁴⁵

Pěvkyně a herečka E. Sandunová se stala symbolem ženy cudné, pokorné, zároveň ale velmi temperamentní se smyslem pro spravedlnost. Představovala typ ženy, která se dokáže vzepřít pasivnímu společenskému postavení žen v tehdejší společnosti. Od dob příběhu Sandunových se v ruské literatuře často řešily osudy žen a jejich

⁴⁴ ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том 1., стр. 352., стр. 382 – 385

ЛОПАТИН, Алексей. *ЕЛИЗАВЕТА САНДУНОВА, ЛОЛА МОНТЕС, НАСТАСЬЯ ФИЛИППОВНА — ИСТОРИЯ ОДНОГО ЖЕСТА* | Петербургский театральный журнал (Официальный сайт). [online]. No2 (32) 2003. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://ptj.spb.ru/archive/32/historical-novel-32/elizaveta-sandunova-lola-montes-nastasya-filippovna-istoriya-odnogo-zhesta/>

⁴⁵ SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: Togga, 2001. ISBN 80-902912-0-1., str. 230

vymaňování se z role věci – nevěsty.⁴⁶

Můžeme vzpomenout několika příkladů: V těsné dějové souvislosti se odehrává novela *Kapitánská dcera (1836)* Alexandra Sergejeviče Puškina (1799 - 1837), zpracovaná v opeře (1911) Césara Antonoviče Kjuje (1835 - 1918). V románu *Idiot* Fjodora Michailoviče Dostojevského (1821 - 1881) se nechá hrdinka zprvu obchodovat, peníze však spálí v krbu. V Dostojevského novele *Plachá*⁴⁷ své pokoření ze sňatku z finanční nouze řeší hrdinka jinak – tichým životem v manželství a fatálním skokem z okna. S velkou fantazií nás napadá cesta až k rusofilovi Leoši Janáčkovi a jeho vztahu k ženským osudům, které ve svých dílech zpracoval.

Tuto kapitolu můžeme uzavřít úvahou o libretu opery F. X. Blimy. Vzniklo v době počátku romantismu a zájmu o lidové prostředí. V hlavní ose příběhu se můžeme dočkat podobného milostného příběhu, jaký prožili Sandunovi na podkladu lidových vánočních zvyků. Naše očekávání je podpořeno skutečností účinkováním Sandunové v opeře v době vzdálené od prvního provedení poměrně vzdálené. Rukopisná verze opery byla díky Sandunové uložena a zachována.

Rukopisnou podobu díla jsme získali ze zapůjčeného mikrofilmu od J. J. Černé. Ta mikrofilm získala v roce 1987 z tehdy leningradské Divadelní knihovny (ленинградская Театральная библиотека, v současné době Санкт-Петербургская государственная Театральная библиотека) po setkání r. 1986 s muzikologem a literárním kritikem Abramem Akimovičem Gozenpudem (Абрам Акимович Гозенпуд, Kyjev 1908-2004 Petrohrad), který si opery vážil a přál si, aby nebyla zapomenuta. Do dnešní doby nebyl mikrofilm zpracován.

4.2 Žurnalistika za Kateřiny II.

Koncem 18. století vycházely v Rusku různé časopisy, často se satirickými obrázky a články.

Nikolaj Ivanovič Novikov (1744 - 1818), pokládáný za prvního ruského novináře, řídil noviny *Moskovskaja Gazeta (Московская Газета)* a *Živopisec (Живописец)*. Kateřina II. nechala vydávání novin roku 1773 ukončit, tiskárnu zabavit a Novikova na 15 let uvěznit. Po propuštění za Pavla I. neměl na práci Novikov odvahu.

Podobný osud, zakončený sebevraždou i přes přežití vlády tří imperátorů, měl Andrej Nikolajevič Radiščev (1749 - 1802). Tomu Kateřina II. zabavila tiskárnu v reakci

⁴⁶ ЛОПАТИН, Алексей. *ЕЛИЗАВЕТА САНДУНОВА, ЛОЛА МОНТЕС, НАСТАСЬЯ ФИЛИППОВНА — ИСТОРИЯ ОДНОГО ЖЕСТА* | Петербургский театальный журнал (Официальный сайт). [online]. No2 (32) 2003.[cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://ptj.spb.ru/archive/32/historical-novel-32/elizaveta-sandunova-lola-montes-nastasya-filippovna-istoriya-odnogo-zhesta/>

⁴⁷ FROMKOVÁ, Jarmila. *Starosvětské lásky: [milostné novely klasiků rus. literatury]*. Praha: Lidové nakladatelství, 1974. Knihy srdce (Lidové nakladatelství)., str. 48

na protinevolnické názory např. v cestopisu *Cesta z Petrohradu do Moskvy (Путешествие из Петербурга в Москву)*.⁴⁸

Významnou osobností prvních divadelních a literárních kritik je Ivan Andrejevič Krylov (1769 - 1844), knihovník a nejznámější autor ruských bajek. V pamfletu *Trumf (Трумф)* kritizuje samoděržaví na bázi pohádky: Německý princ Trumf vítězí nad carem Bakulou. Ten mu nabízí svoji dceru Podšipu, jenže ta má ráda „hrdinu“ Sluňaje. Trumf vyzve Sluňaje na souboj, ten se lekne a krasavice Podšipy se vzdá. Mezi tím se car Bakula radí se svoji družinou, jak se zbavit Trumfa. Družina je zbabělá, neschopná, všichni odmítají za cara bojovat, na válečné poradě nakonec všichni doslova chrápou. Vše zachraňuje cikánka, která Bakulovi pomůže. Princezna Podšipa chystá svatbu se Sluňajem, ten ale musí urychleně „něco zařídit“ a mizí. Tím příběh končí.⁴⁹

Podivná jména v ruské literatuře měla vykreslit co nejrychleji charakteristiku postav, domníváme se, že šlo v podstatě o manýru. Nadpřirozené pohádkové bytosti v sobě skrývaly konkrétní osobnosti, které nebylo radno na scénu uvádět. Krylov je ukryl do podoby zvířat.

Jeden z prvních hudebních časopisů v Rusku, *Journal de Musique pour le clavecin ou piano – forte, dédié aux dames par B.W. Amateur* vydával Arnošt Vančura (1750 - 1802), rodák z Vamberku v Čechách. Tisknul své skladby a jejich úpravy v měsíčním intervalu od roku 1785. Upoutávky vyšly v petěrburgských novinách.⁵⁰

V 90. letech se rozmohly soukromé tiskárny, mezi kterými byly dohody o provozních zásadách včetně finančních vkladů. Tiskly se knihy a časopisy *Zritěl, Sankt – Petěrburgskij Merkurij (Зритель, Санкт - Петербургский Меркурий)*, vstupenky, oznámení, libreta a další tiskoviny. Uvolňovala se témata, články se brzy vymykalý cenzuře. Řešily se veřejně spory mezi umělci, popisovány byly i politické skandály.

Čtvrtá kapitola se F. X. Blimy jako hudebního skladatele bezprostředně týká. Přiblížili jsme v ní divadelní prostředí, provoz šlechtických divadel a žurnalistiku druhé poloviny 18. a počátku 19. století v Rusku. Carevna Kateřina II. měla významný vliv nejen na divadelní provoz ale i na témata her, oper, dokonce na školní produkci budoucích umělců. Upevnila v tématech textů prvky národní, pohádkové a aktuálně politické (převážně ve formě jinotajů). Vývoj hudby 19. století s těmito romantickými znaky úzce souvisí.

⁴⁸ ВАЛЕРИЙ, Байдин. Александр Радищев: самоубийство философией. *Историк - всемирная история для историков и любителей*. [online]. [cit. 07.06.2019]. Dostupné z: <http://www.historicus.ru/alexandre-radishev-samoubiistvo-filosofiei/>

⁴⁹ ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том1., str. 320, 360

⁵⁰ DOČKALOVÁ - TONDLOVÁ, Jana. *Arnošt Vančura*. Brno: UJEP, 1987. Diplomová práce., str. 35

O melodiku ruského typu se postarali skladatelé slovanského, nejen ruskoukrajinského původu, mezi něž patří také F. X. Blima. Sounáležitost klasicistně evropskou přineslo školení hudebníků mimo Rusko a stáciony např. italské, rakouské a francouzské.

Poznali jsme osobnost pěvkyně Jelizavety Sandunové Uranové, která měla rozhodující vliv na archivaci opery Starinnye svjatki F. X. Blimy.

5 František Xaver Blima

V minulých kapitolách jsme promýšleli základní všeobecné i bližší souvislosti, které předcházely tvorbě F. X. Blimy. Nyní k nim přiřadíme fakta i možné hypotézy, týkající se tohoto autora. Tvar jeho jmen je obvyklý v těchto tvarech: František Xaver Blima, František Xaver Blyma, Franz Xaver Blyma, Franz Xaver Blíma, Франц Ксавер Блима, Франц Ксаверий Блима, Блюм, Blyma Francois Xavier.⁵¹

Kde, kdy přesně, a v jakém prostředí se F. X. Blima narodil, se nám nepodařilo zjistit. Mohl přijít do Ruska po studiích v domovině nebo ve Vídni. Tato cesta byla obvyklá. Na carském dvoře zůstávali také členové různých divadelních či operních italských a německých stágon.

Na území České republiky žije podle posledních statistik z roku 2016 ve Vrchlabí, Hořicích, Jičíně a Nové Pace sedm osob s příjmením Blima.⁵² Při hledání téhož příjmení v Polsku jsme uspěli pouze zmínkou náhrobku ze židovského hřbitova 1945. Jinak je jméno Blima v Polsku a na Ukrajině používáno jako jméno křesťní, často v souvislosti s oběťmi fašistického holokaustu za druhé světové války⁵³ Podle internetové stránky národní veřejné organizace Toldos Yeshurun příjmení Блим vzniklo z německého slova "Blume", které znamená "květina".⁵⁴

5.1. F. X. Blima a jeho kompozice v odborné literatuře

Z relevantní literatury vybíráme nejprve heslo o F. X. Blimovi z Univerzální biografie hudebníků a obecné bibliografie hudby od Françoise Josepha Fétise z roku 1883.⁵⁵

„Blima Francois Xavier byl dobrý houslista. Byl ředitelem orchestru v divadle v Moskvě v roce 1796. Zdá se, že místo opustil roku 1801. Zemřel v Kyjevě v květnu 1822 v pozici vedoucího orchestru hraběte Comburleyho, vášnivého hudebního amatéra. Blyma byl uznávaným umělcem jako houslista, dirigent a skladatel instrumentální hudby.

⁵¹ TARUSKIN, Richard. Blyma, Franz Xaver. *Grove Music Online*. [online]. [cit. 30.05.2019]. e-ISBN: 9781561592630. Dostupné z: <https://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.47877>

Блима Франц Ксавер - это... Что такое Блима Франц Ксавер?. *Российский гуманитарный энциклопедический словарь* [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z:

https://humanities.dictionary.academic.ru/1453/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86_%D0%9A%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80

Электронный Архив. *Электронный Архив*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://archive.bolshoi.ru/entity/OPERA/3881931>

MusicSack / Music Sack. *Untitled Document* [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://musicsack.com/PersonFMTDetail.cfm?PersonPK=10033594>

⁵² [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.kdejsme.cz/prijmeni/B1%C3%ADma/>

⁵³ [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.mitzvatemet.com/ru/burial40053>

⁵⁴ Что значит фамилия Блюм. История, происхождение и значение фамилии Блюм. *Иудаизм и евреи — Judaism and Jews*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: https://toldot.ru/life/lnames/lnames_6537.html

⁵⁵ FETIS, François-Joseph. *Biographie universelle des musiciens et bibliographie*. [online]. V.1. Paris: Firmin-Didot, 1883. [cit. 30.05.2019]. 2. éd. entièrement refondue et augmentée de plus de moitié. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=msu.31293014726206;view=1up;seq=504>

Jeho druhá Symfonie D dur; zkoušená podruhé mohla být poslouchána s potěšením, bez odhledu na vývoj, kterým tento druh hudby směřoval od doby, kdy byla napsána. Traegův katalog (Vídeň 1799) uvádí houslový koncert s orchestrálním doprovodem v rukopisu. Publikoval:

- *Velkou symfonii, Moskva, Lieschold, op. 1 (pozn. autora práce: dnes se nachází ve Vědecké hudební knihovně im. S. I. Taneeva na moskevské konzervatoři Gosudar im. P. I Čajkovskogo, Rusko, více informací viz. příloha č.1)*
- *Symfonii D dur, Bonn, Simrock, op. 2 (pozn. autora práce: dnes se nachází např. v Rakouské národní knihovně, hudební sbírka, Rakousko, či v Národní knihovně Berlín, Německo, více informací viz. příloha č.1)*
- *Poutpouri - několik kusů pro sólové housle s orchestrem (pozn. autora práce: dnes se nachází např. v Rakouské národní knihovně, hudební sbírka, Rakousko, více informací viz. příloha č.1)*
- *Tři různé variace pro housle doprovodem basu – Leipsic, Breitkopf et Haertel. (pozn. autora práce: dnes se nachází v Knížecí hudební knihovně Bentheim-Tecklenburgische, Německo, více informací viz. příloha č.1)“*

F. J. Fétis neuvádí tóninu velké symfonie C dur, ale jedná se o indentickou skladbu. Ve Fétisově seznamu ani v databázi RISM (viz. příloha č.1) není uvedena opera *Starinnye svjatki*. Důvodem bude pravděpodobně pouze rukopisná podoba tohoto díla a její uložení v ruském, blíže nezjištěném archivu. Na opakovaný dotaz (naposled emailem dne 9.6.2019) o místě uložení rukopisu Blimovy opery z Velkého divadla v Moskvě odpověď nepřišla. Velké divadlo jsme dotazovali z důvodu registrace *Starinnye svjatku* v seznamu provedených oper tohoto divadla).⁵⁶

Nikolaj Fedorovič Findejzen se našemu autorovi věnoval v *Esejích o historii hudby v Rusku od nejstarších dob až do konce XVIII století*.⁵⁷ Výše uvedené heslo F. J. Fétise 1883 a stať o F. X. Blimovi od N. F. Findejzena z roku 1929 jsme se snažili přeložit do češtiny a uvést je v co nejpřesnějším znění. Povzjeme tyto dva zdroje za určující pro další uvádění údajů o F. X. Blimovi v pozdějších pramenech a literatuře. N. F. Findejzen o F. X. Blimovi píše:

„Franc Ksaverij Blima přispěl k moskevskému koncertnímu životu konce 18. století.

⁵⁶ Электронный Архив. *Электронный Архив*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://archive.bolshoi.ru/entity/OPERA/3881931>

⁵⁷ ФИНДЕЙЗЕН Н. *Очерки по истории музыки в России с древнейших времен до конца XVIII века. Том II* [online]. *Выпуск 6*. Музыкальный сектор государственного издательства Москва, 1929. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=K-GWBgAAQBAJ&pg=PA238&dq=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwjw8uX79niAhXM8qYKHbZGBAEQ6AEIKTAA#v=onepage&q=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&f=false>, str. 238 - 240

Tento hudebník, autor opery *Starinnye svjatki* (Старинные святки), zkomponovanou roku 1799 na libreto A. I. Malinovského, byla s úspěchem provedena v Moskvě i v Petěrburgu. Blimovo jméno není příliš známé ve srovnání s jeho současníky přesto, že jeho talent zasluhuje větší pozornost. P. Aratov a Stasov v publikaci *Ruské a zahraniční opery* (na objednávku katalogu státních divadel) chybně tohoto skladatele nazývají Bljumom (Блюмом). Findejzen je toho názoru, že u Riemanna (Риман) není Blima uveden pravděpodobně proto, že byl původem Čech.⁵⁸

Na jaře 1799 Blima vystupoval na moskevských koncertech. Přibližně v letech 1799 až 1800 byl kapelníkem moskevského Petrovského divadla. Je možné předpokládat, že Blima již nějakou dobu žil v Rusku vzhledem k tomu, že roku 1799 vyšla tiskem jeho *Symfonie u Reinsdorf - Lengolda* v Moskvě. V symfonii je zřetelná ruská melodika a písňové úpravy (str. 228).

Po působení v Petrovském divadle Blima vstoupil do služeb volyňského gubernátora M. I. Komburlyho. Zemřel v květnu 1822 v Kyjevě, kde jistě také působil jako houslista, dirigent a skladatel.

Opera *Starinnye svjatki* (Старинные святки) byla následně uvedena (13. ledna 1813) v Petěrburgu. V této opeře, podle svědectví P. Arapova⁵⁹, s velkým úspěchem debutovala Sandunova v roli Nastasii (Настасия), okouzila publikum zpěvem arie *Už kak sláva našemu caru, sláva...* (Уж как слава нашему царю, слава). Zcela jistě se díky tomu zachovala rukopisná partitura opery. Tištěné libreto neexistuje, pro nás je ale nejdůležitější hudba. Jedná se o tvorbu asi jediného tehdejšího hudebního skladatele, který si dal tu práci studovat ruskou lidovou píseň a který věděl, jak se na určité úrovni přiblížit ruskému stylu kultivovaným talentem Fomina (a Sokolovského).

Blima používá větší orchestr, než jeho moskevští současníci: smyčce, flétny, hoboje, klarinety, fagoty, trubky (clarina) a tympány. V této instrumentaci je i předehra opery. Předehra je jednou z mála v sonátové formě, proto je velmi cenná i pro charakter ruského stylu, který se stal běžným v další generaci skladatelů.

V opeře najdeme prokomponované motivy spíš, než prosté průběžné uvádění lidových nápěvů klasicistně propojených, jako v operách Fomina. V tomto ohledu je u Blimy hudba mnohem celistvější, než u jiných skladatelů. Již její hlavní téma neprochází jednoduchými melodickými obraty, obvyklými u ‚rusofikovaných‘ cizinců jako Bulant a Kercelli (pozn.: Ivan Kerzelli 1760 - ?) Druhé téma je podobné a ještě bližší lidovému charakteru, je zdůrazněno dominantní tóninou a krátkými figurami z ‚Kozáčka‘

⁵⁸ Text pouze překládáme a potvrzujeme, že heslo F. X. B. v Riemannově hudebním slovníku uvedeno není. RIEMANN, Hugo (muzikolog). *Musik - Lexikon. Bd. I., A-L. Hugo Riemann ; Bearb. von A. Einstein.* 11. Aufl. Berlin : M. Hesses Verlag, 1929. 1079 s.

⁵⁹ АРАПОВ, П. *Летонис русского театра.* St. Petersburg: СПб.: Типогр. Н. Триблена и Комп, 1861.

nebo ‚Kamarinskoj‘ (pozn.: rychlé tance ve 2/4 taktu). Následující vedlejší téma je blízké obrátům pseudo – slovansko – cikánským. Ty se, stejně jako mnoho dalších detailů, objevují v A. S. Dargomyšského „Rusalce“ (pozn.: 1855, námět A. S. Puškin, libreto autor). Rusalka se řadí mezi poslední hodnotné příklady pseudolidové ruské opery. V Blimově hudbě je nepochybně znát slovanský (český) původ. To je důvod, proč mohl porozumět ruskému prostředí a písni rychleji, než ostatní hostující umělci, jako Stabinger (pozn.: Mattia Stabingher, It, 1750 - 1815) a jiní.

Je také důležité zmínit Blimovo technické mistrovství. Uměl rozvíjet témata v rámci hudební formy a ne je jen jednoduše opakovat a spojovat dohromady mechanicky, řemeslně. Například v árii chůvy Malafevny (Малафеевна) ve 2. dějství Ukážu vám dva šikovné mladé muže (Вам обоим покажу двух удобных молодых людей) hudba nekoliduje s ruským lidovým textem tak, jak se to stalo v případě árie prodejce horkého nápoje Štěpánem (Sbitenščik) u A. Š. Bulanta. Je pravda, že Blima nedodržel ruský ‚styl‘ tak jasně, jako tomu je v hudbě národních písní u Fomina nebo Martinského. Je pravda, že i tato árie ukazuje, že Blimův postoj k tomuto úkolu byl promyšlený, a zkušený, obratný, což je potvrzeno i v ostatních částech opery. Skladatel zužitkoval právě lidové nápěvy. Například Nastasia (Настасия) ve 3. dějství v árii se sborem, ve kterém měla úspěch Sandunová, Blima použil skvěle starodávné motivy lidových obřadů, které byly skvostně propojeny s jejich uvedením v orchestrálním úvodu čísla.

Opera končí kozáčkem (pozn.: původně ukrajinský tanec), který nedosahuje úrovně ostatních částí.

V Blimovi jsme poznali jedinečného cizího skladatele, přibliživšího se nesmělému začátku ‚ruského stylu‘. Přispěl k popularitě ruské opery 18. století.“

Je známo několik skladeb F. X. Blimy. Jedna ze dvou symfonií (Velká symfonie) byla vydána tiskem roku 1799 v Moskvě (viz. výše).⁶⁰ K dispozici nemáme symfonie, ani Píseň s variacemi pro housle a bas op. 10. (informace o dostupnosti viz. výše) Také houslové a klavírní skladby nemůžeme zhodnotit.⁶¹ V knize je také uvedeno, že Blima v roce 1790 působil jako dirigent v orchestru Petrovského divadla v Moskvě. Uvedení opery Starinnye svjatki (Старинные святки) roku 1812 způsobilo výbuchy patriotismu v době napoleonského tažení do Ruska. Informace o opeře⁶² můžeme doplnit poznámkou, že se opera hrála do 30. let 18. století, symbolizovala sentimentální přístup k národním tématům, které charakterizovaly počátek romantického stylu v Rusku. Stavba libreta opery

⁶⁰ RABINOVICH, A. S. *Russkaya opera do Glinki*. Moskva: 1948. str. 130-32

⁶¹ RABINOVICH, A. S. *Russkaya opera do Glinki*. Moskva: 1948. str. 130-32

⁶² TARUSKIN, Richard. Blyma, Franz Xaver. *Grove Music Online*. [online]. [cit. 30.05.2019]. e-ISBN: 9781561592630. Dostupné z: <https://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.47877>

je jednoduchá, spočívala ve výpravném uvedení starých lidových obřadů, kostýmů, písní a tance. Dvě dívky hledají věštbu své budoucnosti. Dále jsou uvedeni do děje dva mladíci. Do vztahu se snaží zasahovat i starší generace. Děj by mělo zakončit usmíření všech stran a zasnoubení mladých párů. Arie, oslavující vladaře, bývaly často upraveny podle aktuálního jména oslavovaného bojovníka – důstojníka. Houslový koncert „Potpourri“ op.12 (informace o dostupnosti viz, výše) je volně k dispozici také na webové stránce: [https://imslp.org/wiki/Pot-Pourri_\(Blyma%2C_Frantisek_Xaver\)](https://imslp.org/wiki/Pot-Pourri_(Blyma%2C_Frantisek_Xaver)) (skladatel: Blyma Frantisek Xaver. Vydavatel: Leipzig: Breitkopf & Härtel, n.d., Katalogové číslo: IFB 1. Věnování: Erneste Gerke. Instrumentace: sólové housle, orchestr)

Uvedli jsme podoby jmen Blima a zjistili jsme, že slouží jako příjmení i křestní (první) jméno v prostředí českém, polském a židovském. Původ F. X. Blimy není možno v této souvislosti jednoznačně potvrdit. Předložili jsme seznam známých tištěných skladeb autora a informace o opeře ze zdrojů, které považujeme za směrodatné z hlediska množství informací o skladateli a z důvodu jejich datování (1883, 1929).

5.2 Události a významné osobnosti v životě F. X. Blimy

Pro dokreslení životních podmínek uvádíme několik událostí a osobností, které se vážou k životním cestám F. X. Blimy.

Petrovské divadlo v Moskvě začínalo jako soukromý podnik Michaela Maddoxe roku 1776. Po požáru r. 1780 dřevěnou budovu vystřídala na jiném místě třípatrová cihlová stavba. V divadle okolo roku 1780 působilo přibližně 40 umělců, využívány byly cizí divadelní společnosti. V průběhu dalšího desetiletí nás zaujala činnost Arnošta Vančury jako významného Čecha v dějinách carských divadel. Vančura se prosadil ve funkci inspektora a propojil školu *Výchovného domu* s divadlem. S podporou carevny zbavil Maddoxe vlivu na finančně upadající divadlo. Ve funkci ředitele divadla byl Vančura v letech 1783 – 1785, poté se vrací do Petěrbugu. Pokud F. X. Blima působil v Moskvě v letech 1799 – 1800 ve funkci kapelníka Petrovského divadla, například s Vančurou ani Bulantem se nemusel setkat, poněvadž neznáme přesná data pohybu těchto českých osobností. Bulanta a Vančuru jsme vybrali jako zástupce osobnosti skladatelů - hudebníků českého původu působících na konci 18. století v ruských divadlech.

V souvislosti s operou F. X. Blimy jsme v minulých kapitolách zmínili Jelizavetu Semjonovnu Sandunovou Uranovou. Po roce 1794 s manželem žila a pracovala v Moskvě. Jestli zpívala na premiéře opery *Starinnye svjatki* nemáme doloženo. V Moskvě byla nicméně za její nejlepší roli považována Nataša (Наташа). Do Petěrburgu se vrátili Sandunovi až po roce 1812 (Sandunová zpívala např, Královnu

noci v *Kouzelné flétně* W. A. Mozarta). Po roce 1813 se manželé rozešli pro nesoulad a hrubé chování manžela. Sandunova zemřela roku 1826 v Moskvě.⁶³

Libretistou opery *Starinnye svjatki* (Старинные святки) byl Alexej Fjodorovič Malinovskij (Алексей Фёдорович Малиновский, 1762 - 1840), vzdělaná a vysoce postavená osobnost - historik, archivář, spisovatel, překladatel, akademik a politik.⁶⁴ Během války v roce 1812 se Malinovskij podílel na převozu a záchraně archiválií z Moskvy do města Vladimir a Nižnij Novgorod. Po válce se účastnil návratu archivu zpět do Moskvy. Od roku 1814 byl vedoucím hlavní správy archivu Malinovského v Moskvě a redaktorem tisku státních dopisů a smluv.

Jedinou osobou, spjatou přímo se životopisnými údaji F. X. Blimy je Michail Ivanovič Komburley (Михаил Иванович Комбурлей, 1761 - 1821). Pocházel z rodiny farmáře řeckého původu, který vlastnil pozemky na dnešní jižní Ukrajině.

M. I. Komburley sloužil v armádě do roku 1796. Z armády přešel na funkci dvorního komorníka a ve stejném roce, 27. července 1798, dostal jmenování gubernátorem Kurské gubernie. V Kursku si vzal, než byl zbaven funkce gubernátora, za manželku bohatou dědičku Annu Andrejevnu Kondratěvovou (1783 - 1864). Než musel opustit úřad 23. 6. 1799, stal se díky sňatku mocným a bohatým člověkem. Začátkem dubna 1804 byl jmenován tajným radou.

Moskevský vojenský guvernér A. A. Beklešov navrhnul Komburleye na místo moskevského gubernátora. Car Alexandr I. návrh nepřijal. Chtěl na toto místo člověka s ruským jménem a šlechtickým původem. Tehdy Komburley odešel do Petěrburgu, kde nastoupil do služby u kněžny Marie Antonovny Naryshkinové (1779 - 1854), manželky knížete D. L. Naryškina. Marie byla pravidelnou milenkou Alexandra I. měla s ním několik dětí.⁶⁵

Počátkem července 1806 byl Komburley guvernérem gubernie Volyň. Tuto funkci zastával do roku 1815. Na svém panství v Choteni (Хотень, ukrajinsky Хотінь), měl vedle velkého zámku řadu dřevěných domků pro hudebníky a zpěváky (pozn. Palác Komburley je částečně zachován) Dne 3. července 1811 nastaly nepříjemnosti. Komburley byl předvolán na slyšení do senátu. Obžalován byl z pronevěř a vykořisťování polských zemědělců (katolíků v čele s B. Gižickim - Варфоломей Гжицкий) a pro údajnou nadměrnou blahosklonnost k Židům ve své gubernii.⁶⁶

⁶³ *Elizaveta Sandunova*. [online]. [cit. 30.05.2019], Peoples.ru. Dostupné z: https://www.peoples.ru/art/theatre/actor/elizaveta_sandunova/

⁶⁴ *DOLGOV, C. R. Malinowski Alexej Fjodorovič*. [online]. [cit. 30.05.2019]. *Moskva: Encyklopedická příručka. Velká ruská encyklopedie. 1992*. Dostupné z: <https://cs.mylearningid.com/malinovsky-alexey-fyodorovich>

⁶⁵ Maria Antonovna Naryshkina. Find A Grave Memorial. Find A Grave - Millions of Cemetery Records. [online]. [cit. 01.06.2019]. Dostupné z: <https://www.findagrave.com/memorial/197150040/maria-antonovna-naryshkina>

⁶⁶ BONDAREV, Anton. Хотень — одна из примечательнейших усадеб Слобожанщины |

Komburley byl funkce zbaven, dostal ji jeho protivník. V únoru 1819 se případ projednával znovu se stejným výsledkem.⁶⁷ Kníže E. F. Komarovskij (Евграф Федотович Комаровский, 1769 - 1843) ve svých pamětech napsal, že byl Komburley zabit roku 1821 ve funkci tajného rady.⁶⁸ Pochován je v Petrohradu, stejně jako o mnoho let později jeho manželka, která se do Petěrburgu přestěhovala. Majetek byl rozdělen mezi manžely jeho dvou dcer.⁶⁹

Kdy nastoupil F. X. Blima do služeb M. I. Komburlyho nevíme. Pokud Blima za novým zaměstnavatelem odešel po ukončení funkce v moskevském divadle roku 1801, prožil s ním jeho dost problematické roky. Napoleonovo tažení na Moskvu se odehrávalo severněji, Blima v tu dobu byl nejspíš v ukrajinské Choteni.

Uváděné datum úmrtí Blimy 1812 (A. Rabinovič) by se mohlo vztahovat k válce, jenž nejsou známy podrobnosti. V souvislostmi s napoleonskými válkami zemřelo víc osobností, zvláště po událostech s evakuací Moskvy (na str. 18 jsme popsali příběh J. E. Šušerina a P. A. Plavčínikova).

Hrabě Komburley se zdržoval v Petěrburgu a tak je možné, že tamního provedení své opery byl roku 1813 (13. 1. 1813, Findejzen) Blima přítomen. Pokud by bylo správné datum Blimova úmrtí roku 1822 v Kyjevě (F. J. Fetis), mohl Blima odejít do Kyjeva až po smrti Komburleyho (1821).

O životních cestách F. X. Blimovi se nám nepodařilo zjistit bližší informace. V pramenech není ani náznak např. o vlastnění nebo získání šlechtického titulu. Blima se nepohyboval kmenově v prostředí carského dvora, doloženu máme jeho činnost výkonného umělce – houslisty a kapelníka v moskevském Petrovském divadle a ve službách hraběte M. I. Komburleyho na Ukrajině. Zmínili jsme další osobnosti z blízkosti F. X. Blimy, důležité ve vztahu k jeho životu a dílu – pěvkyni J. S. Sandunovou Uranovou a libretistu opery *Starinnye svjatki* A. F. Malinovského. F. X. Blima zemřel zřejmě rok po vraždě svého zaměstnavatele M. I. Komburleyho (květen 1822).

⁶⁷ LORER. *Записки моего времени*. Воспоминание о прошлом. [online]. [cit. 30.05.2019]. M.: Pravda, 1988. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: http://az.lib.ru/l/lorer_n_i/text_1867_zapiski.shtml

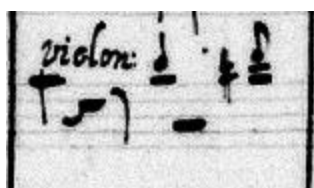
⁶⁸ КОМАРОВСКИЙ, Е. Ф. Notes of Count E. F. Komarovsky | Presidential Library. *Президентская библиотека имени Б.Н. Ельцина*. [online]. Copyright © [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: https://www.prlib.ru/en/node/411944?fbclid=IwAR1L29FFSa9Ziwflns5K6hNsV2HQmO3uzNyg_achNy-d-vIcKU8f2NIaPKQ. Str. 209

⁶⁹ LORER. *Записки моего времени*. Воспоминание о прошлом. [online]. [cit. 30.05.2019]. M.: Pravda, 1988 [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: http://az.lib.ru/l/lorer_n_i/text_1867_zapiski.shtml

6 Předehra k opeře *Starinnye svjatki*

V této kapitole se budeme zabývat předehrou k opeře *Starinnye svjatki* a její transkripci. Při práci v notovém programu Sibelius 7.5, nebyly žádné větší problémy. Nejprve jsem pouze přepsala z manuskriptu všechny party. Dále jsem se postupně zabývala níže uvedenými detaily:

Notovou osnovu označenou „*Basso*“ jsem rozepsala do dvou osnov pro kontrabas a violoncello. F. X. Blima violoncello označil v partituře pouze v místech kde se lišilo od partu kontrabasu.

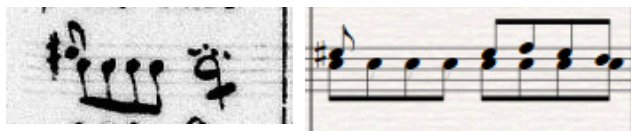

Obrázek č. 4: Označení violoncella v partituře
(originál: str. 7, takt 9 / Sibelius: takt 60, part basu)⁷⁰

V několika taktech byly chyby rytmické. Další problém v manuskriptu se týkal rozpitého inkoustu na straně 6, kde je jeden takt takřka nečitelný. Zmíněné chyby opravila následovně:

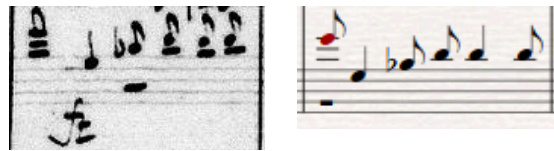

Obrázek č. 5 a 6: oprava rytmu (originál: str. 6, takt 2 / Sibelius: takt 42, part violy),
opraveno na základě podobnosti rytmu 2. houslí

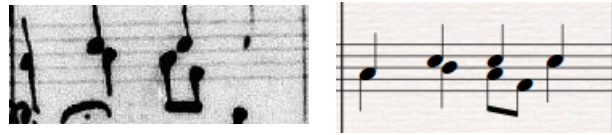

Obrázek č. 7 a 8: vypsání partu violy (originál: str. 7, takt 6 a 10 / Sibelius: takt 57 a 61)

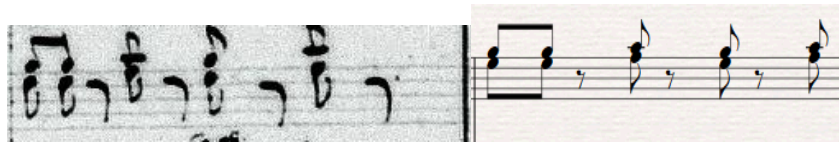
⁷⁰ BLIMA, Franz, Xaver. *Fotokopie partitury opery Starinnye svjatky*. Kyjev, Muzična Ukrajina, 1983.

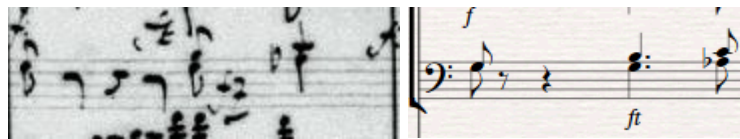
Obrázek č. 9 a 10: oprava rytmu (originál: str. 7, takt 10 / Sibelius: takt 61, part violoncella), oprava rytmu na základě podobnosti rytmu viol

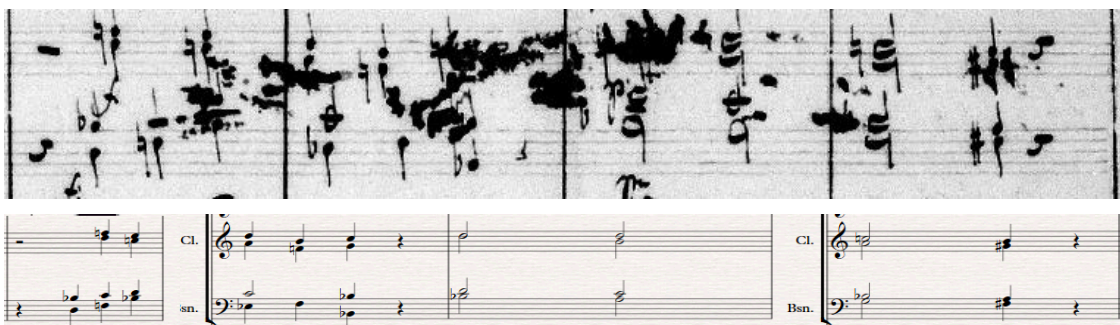
Obrázek č. 11 a 12: zdůraznění noty c (originál: str. 12, takt 12 / Sibelius: takt 120, part violy)

Obrázek č. 13 a 14: oprava rytmu (originál: str. 15, takt 5 / Sibelius: takt 150, part hoboje), opraveno na základě rytmu fagotu

Obrázek č. 15 a 16: oprava rytmu (originál: str. 15, takt 8 / Sibelius: takt 153, part fagotu), opraveno na základě podobnosti rytmu klarinetu

Obrázek č. 17 a 18: oprava téměř nečitelných taktů na základě rytmu fagotu, harmonických funkcí (originál str. 6, takt 10 / Sibelius takt 48-51)

Při přehrání zvukového záznamu symfonie v počítačovém programu Sibelius jsem si všimla několika nevhodných disonantních míst. Většinou se jednalo o absenci posuvek, nebo o chybnou transpozici. Posuvky byly dopsány v kontextu souzvuku akordů souhlasících s ostatními hlasy:

takt:	41	flétna a hoboj - fis místo f
	42	hoboj – fis místo f
	43	2. housle -fis místo f
	54	kontrabas – b místo h
	56	viola – cis, flétna – b místo h
	59	flétna – es místo e
	127	kontrabas – as místo a
	128	housle – b místo h
	129	fagot – b a es místo h a e
	134	flétna – as místo a
	160	viola – o velkou sekundu výše než je psáno v zápisu

Dále se zmíním o odkazech a poznámkách používaných v úvodní partituře. Uvádím obrázek s častou poznámkou a seznam provedených změn v konkrétních taktech (Sibelius):

Obrázek č. 19: part basu v basovém klíči - velká oktáva, part viol ve violovém klíči - malá oktáva (originál str. 3, takt 5 a 6)

Takt:	9 – 12	fagot - úprava z violového klíče do basového klíče
	15 – 17	viola s basem
	17	fagot s basem
	20 – 24	fagot s basem
	18	clariny s lesním rohem
	19	viola s basem
	18 – 20	flétna s hobojem
	21 – 22	2. housle s 1. houslemi

22 – 24	clariny s lesním rohem
26 – 29	fagot s basem
26 – 29	viola s basem, úprava z basového klíče do violového klíče
30 – 33	2. housle s 1. houslemi
50	flétna s hobojem
68	flétna s hobojem
70 – 73	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
71 – 72	flétna s hobojem o č. oktávu výše
81	2. housle s 1. houslemi
82 – 105	opakování problematiky z taktů 1 – 24, zcela identické
89 – 93	fagot - úprava z violového klíče do basového klíče
106	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
109 – 114	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
115 – 119	viola s basem, úprava z basového klíče do violového klíče
116 – 119	flétna s hobojem
123 – 124	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
128 – 132	viola hra s basem, úprava z basového klíče do violového klíče
129 – 134	klarinet 2 s klarinetem 1 o č. oktávu níže
129 – 134	fagot - úprava z violového klíče do basového klíče
134 – 136	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
136 – 138	viola s basem
140 – 142	viola s violoncellem
145	viola s basem
147	2. hoboj s 1. hobojem o č. oktávu níže
147	2. fagot s 1. fagotem o č. oktávu níže
148 – 153	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
150	flétna s hobojem
156 - 157	2. hoboj s 1. hobojem o č. oktávu níže
156 – 157	2. klarinet s 1. klarinetem o č. oktávu níže
156 – 159	2. housle s 1. houslemi o č. oktávu níže
160	2. housle unisono 1. Houslemi

V některých taktech skladatel uvádí zkratky, jimiž značí opakování poslední skupinky vypsanych not. Takty jsem pro lepší čitelnost orchestrálním hráčům rozepsala:

Obrázek č. 20: Znaky pro opakování poslední rozepsané skupinky not (originál str. 15, takt 6, part fagotu a klarinetu)

Takt: 7	1. housle, viola
6, 7	2. housle
16	2. housle
20	2. housle
24	2. housle, viola, flétna
72	tympány, clariny
107	2. housle
151	tympány, clariny, hoboje, fagot, klarinet

6.1. Předehra opery *Starinnye svjatki* – analytické a formální poznámky

V předehře jsou obsazeny následující nástroje: tympány, clariny (dnes možno hrát jako trubky), lesní rohy, hoboje, flétny, klarinety, fagoty, první a druhé housle, violy, violoncella a kontrabasy. Jedná se o tradiční složení klasicistního orchestru. Předehra má celkem 162 taktů, hlavní tóninou je C dur, tempo Allegro assai.

- ◆ První téma (takty 1-8) zpěvného charakteru uvedené v houslích se opakuje v pozměněné podobě závěti ve flétně a je provázené nástupem dalších dechových nástrojů. Za náznak motivické práce můžeme považovat prodloužení oblasti prvního tématu na 2x8 taktů až do taktu 24. Hlavní tóninou je C dur s vybočeními do G dur (takty 5-7), a moll (takty 15, 16), G dur a e moll (takty 18-22) s návratem do C dur (takty 23, 24).
- ◆ Po spojovacím dílu v taktech 25-30 v dominantní tónině G dur nastupuje v taktech 30-35 druhé téma, šestitaktové, charakterem příbuzné tématu prvnímu. Přechází při pozměněném opakování opět z houslí do flétny, je s ním zacházeno podobně, jako v prvním tématu - náznak motivické práce a zahuštění instrumentace. Druhé téma vybočuje z G dur do paralelní tóniny e moll (takty

34-35), do dominantní D dur do taktu 43.

- ◆ Následuje skok do g moll, tóniny třetího tématu, šestitaktového, spíš tanečního charakteru, které najdeme opět v partu houslí (takty 44-49). Téma se opakuje v partu hoboje od taktu 50, opět s prodlouženým a pozměněným závětím. V průběhu oblasti třetího tématu, končícího taktem 55 je tonální vybočení do B dur (takty 48-50).
- ◆ V taktu 55 se průběh skladby vynecháním spojovacího dílu (byl mezi 1. a 2. tématem) ještě více stěsní a v tomto taktu nastupuje krátké čtvrté téma v tónině g moll. Novým prvkem jsou synkopy celého orchestru a delší rytmické hodnoty v houslích se zachováním podložených synkop až do taktu 68. Delší noty přináší do jinak rychlého průběhu předehry potřebné zvolnění, snad náznak italské scarlatiovské sinfonie jako operní předehry. Od taktu 66 dochází k modulaci do G dur a k přechodu k dalšímu tématu.
- ◆ Za páté téma považujeme osmitaktovou část s repeticí (takty 69-76). Nové téma přináší drobnou rytmickou změnu, má spíš rytmický, taneční charakter. Odehrává se v tónině G dur s vybočením do stejnojmenné tóniny g moll.
- ◆ První polovinu předehry k opeře lze nazvat expozicí. Končí spojovacím dílem v G dur (takty 77-81).
- Druhá polovina předehry, jenž označujeme reprízou, začíná doslovným uvedením oblasti prvního tématu (takty 82-05), opět v hlavní tónině C dur. V dalším průběhu skladby se opakují témata prvního dílu v nezměněném pořadí, ovšem ve vztahu k hlavní tónině a k její stejnojmenné tónině c moll. Spojovací díl je v C dur (takty 106-108).
- V C dur je oblast druhého tématu (takty 109-122), vybočuje do souběžné a moll (takty 113-117) a do dominantní G dur (takty 120-122).
- Oblast reprízy třetího tématu probíhá v c moll (takty 123-133) s vybočením do paralelní Es dur.
- Oblast čtvrtého tématu (takty 134-147) je vedena v c moll kromě vybočení do G dur (takty 135, 136) a končí již v C dur.
- Oblast pátého tématu (takty 148-155) s repeticí potvrzuje symetrii dvoudílné formy předehry. Tonálně se ukotvuje v hlavní tónině C dur, s malým vybočením do c moll (takty 153, 154).
- Předehra končí kódou, která dokončuje symetrii obou dílů. Je v hlavní tónině C dur a pouze o dva takty delší (takty 156-162). Noty *fis* ve 159. taktu chápeme pouze jako chromatický tón v rámci napětí závěrečných taktů.

Souhrn tonálního průběhu přede hry:

Expozice	Repríza
1. téma C dur	1. téma C dur
2. téma G dur	2. téma C dur
3. téma g moll	3. téma c moll
4. téma g moll	4. téma c moll
5. téma G dur	5. téma C dur

Domníváme se, že F. X. Blima vycházel z pozice houslisty – skladatele. V přede hře je stěžejní houslový part z hlediska prvního uvedení témat. Při jejich opakování a pravidelném posměnění partituru zahušřuje ostatními, především dechovými nástroji. Skladbu je možné chápat jako řetězení melodických a rytmicko tanečních, ne podřízených témat s někdy drobnými spojkami, na konci s kódou.

Jednotlivá témata nejsou citacemi ze sbírky J. B. Práče *Sobranije ruskich narodnykh pesen s ich golosami*⁷¹, což jsme osobně zjistili po přehrání písni této sbírky. Souvislost pěti témat přede hry s tématy typu příznačných leitmotivů postav opery *Starinnye svjatki* nemáme zjištěné.

Vzhledem k výsledkům naší formové analýzy přede hry nemůžeme zcela souhlasit s názorem Nikolaje Fedoroviče Findejzena (viz kapitola 5.1.), že se jedná o sonátovou formu. Tu může připomínat opakování témat v reprízové části v hlavní tónině C dur (a stejnojmenné c moll uprostřed). Přede hru chápeme jako volnou, dvoudílnou formu s řetězem pěti témat se spojkami a kódou. Skladba je bez provedení (uvedených témat), v době vzniku opery známého např. v přede hrách Ch.W. Glucka nebo W. A. Mozarta. Řetězení témat Blima použil také ve skladbě Potpourri (viz. příloha č.1) pro sólové housle a orchestr.

Hudba přede hry svojí sazbou evokuje ruské lidové prostředí, je svěží, veselá až temperamentně divoká. Party jednotlivých nástrojů odpovídají požadavkům pro vyspělé interprety.

⁷¹ ЛьВОВ, Прач. *Собрание-народных-русских-песен-с-их-голосами*. [online]. Москва : Государственное музыкальное издательство , 1955. [cit. 16.06.2019]. Dostupné z: <http://etmus.ru/wp-content/uploads/2012/08/%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%87-%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D1%85-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD-%D1%81-%D0%B8%D1%85-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

Závěr

V bakalářské práci jsme seznámili čtenáře s biografickými údaji F. X. Blimy a s komplexním pohledem na kulturní, historické a náboženské prostředí, které mohlo ovlivnit tohoto klasicistního hudebního skladatele. Provedli jsme transkripci Blimovy přehledy k operě *Starinnye svjatki* (*Старинные святки*) pro její koncertní provedení Kolínskou filharmonií na podzim 2019.

Popsali jsme postavení hudebníků v Rusku ve šlechtickém prostředí, především v době panování carevny Kateřiny II, Jejího syna Pavla I. a vnuka Alexandra I. na přelomu 18. a 19. století. Zjistili jsme, že podmínky pro uměleckou tvorbu byly spjaty s dlouhou a pestrou kulturní, hudební a politickou historií Ruské říše zároveň s děním ve střední, západní a jižní Evropě.

Zaznamenali jsme způsob získávání vlastních umělců pro šlechtické orchestry a divadla v souvislosti s *výchovnými domy*, které založila Kateřina II. Exotické prvky, například využití mollové harmonické tóniny, pentatoniky, časté postupy kvartové, kvintové a souběžné oktávy v poměrně dlouhých úsecích vrchních hlasů mají v ruské hudbě původ hluboko v historii díky mongolským, arménským, řeckým a dalším východním vlivům. Také pohádkové a nacionální náměty se v ruské hudbě objevují ještě v době preromantické a předznamenávají vývoj hudby 19. století.

Potvrdit a určit životopisná data houslisty a skladatele F. X. Blimy nalezením nových, bližších pramenů se nepodařilo. Přiblížili jsme místo doložené činnosti hudebního skladatele - moskevské Petrovské divadlo a ukrajinskou Choteň (Khoten, Хотень, Хотінь), kde byl Blima ve službách hraběte Komburleyho. Utřídili jsme Blimovy známé skladby. Na dotaz o místě uložení rukopisu Blimovy opery *Starinnye svjatki* z Velkého divadla v Moskvě, kde vedou statistiku o uvedeních Blimovy opery (naposledy 1826), odpověď na náš písemný dotaz bohužel nepřišla.

Z mikrofilmu opery F. X. Blimy *Starinnye svjatki* uchovávaném v našem rodinném archivu a jeho digitální podoby jsme vytvořili partituru přehledy opery, určenou pro koncertní provedení orchestrem Kolínská filharmonie pod vedením Larissy Sakviny (nar. 1994, Kazachstán) na adventním koncertě 2019. Partitura ukázala, že autor použil obvyklou instrumentaci klasicistního orchestrusinfonie (1. housle, 2. housle, violy, violoncella s kontrabasy, 2 flétny, 2 hoboje, 2 klarinety, 2 fagoty, 2 hoboje, 2 lesní rohy a tympány). Provedli jsme stručnou formovou analýzu této skladby. Lze konstatovat, že skladatel vnesl do klasicistních skladebných postupů ruskoukrajinskou melodiku a rytmické prvky starých lidových tanců. S melodiemi charakteru lidových písní a tanců autor v závětech témat pracuje volně, témata nejsou citací celých lidových nápěvů.

V předehře F. X. Blima vystihl strofičnost lidové tvorby, ale její monotónnost narušil použitím většího počtu rovnocenných témat v několikaminutovém rozsahu a zkombinoval vše do tonálního náznaku sonátové formy v rámci symetrické dvojdílnosti.

Celkově se potvrdilo, že František Xaver Blima je osobnost, zasluhující pozornost z hlediska historického i hudebního.

Seznam použitých zdrojů

АРАПОВ, П. *Летопись русского театра*. St. Petersburg: СПб.: Типогр. Н. Триблена и Комп, 1861.

Блима Франц Ксавер - это... Что такое Блима Франц Ксавер?. *Российский гуманитарный энциклопедический словарь*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: https://humanities_dictionary.academic.ru/1453/%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0_%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86_%D0%9A%D1%81%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D1%80

BLIMA, Franz, Xaver. *Fotokopie partitury opery Starinnyje svjatky*. Kyjev, Muzična Ukrajina, 1983.

BONDAREV, Anton. Хотень — одна из примечательнейших усадеб Слобожанщины | Nakipelo. *Головна | Nakipelo*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://nakipelo.ua/hoten-odna-iz-primechatelnejshih-usadeb-slobozhanshhiny/>

BRABCOVÁ, Jitka. *Antonín Štěpán Bulant*. Brno: UJEP, 1979. Disertační práce.

BURLEY, Charles. *Hudební cestopis 18. věku*. 1. vyd. Přeložila Jaroslava Pippichová. Praha: Supraphon, 1966. 427 s. Edice Hudba v zrcadle doby (4.).

ČERNUŠÁK, Gracian. *Dějiny evropské hudby*. 5., přehl. a dopl. vyd. (v Pantonu 3. vyd.). Praha: Panton, 1974. 527 s.

Что значит фамилия Блюм. История, происхождение и значение фамилии Блюм. *Иудаизм и евреи — Judaism and Jews*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: https://toldot.ru/life/lnames/lnames_6537.html

DOČKALOVÁ - TONDLOVÁ, Jana. *Arnošt Vančura*. Brno: UJEP, 1987. Diplomová práce.

DOLGOV, C. R. Malinowski Alexej Fjodorovič. [online]. [cit. 30.05.2019]. *Moskva: Encyklopedická příručka. - M. : Velká ruská encyklopedie. 1992*. Dostupné z: <https://cs.mylearningid.com/malinovsky-alexey-fyodorovich>

Дом, который построила Екатерина II, или Прошлое и будущее зданий на Москворецкой набережной / Новости города / Сайт Москвы. *Официальный сайт Мэра Москвы*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.mos.ru/news/item/28983073/>

Электронный Архив. *Электронный Архив*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://archive.bolshoi.ru/entity/OPERA/3881931>

Elizaveta Sandunova. [online]. [cit. 30.05.2019], Peoples.ru. Dostupné z: https://www.peoples.ru/art/theatre/actor/elizaveta_sandunova/

FETIS, François-Joseph. *Biographie universelle des musiciens et bibliographie*. [online]. V.1. Paris: Firmin-Didot, 1883. [cit. 30.05.2019]. 2. éd. entièrement refondue et augmentée de plus de moitié. Dostupné z: <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=msu.31293014726206;view=1up;seq=504>

ФИНДЕЙЗЕН Н. *Очерки по истории музыки в России с древнейших времен до конца XVIII века. Том II*. [online]. Выпуск 6. Музыкальный сектор государственного издательства Москва, 1929. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://books.google.cz/books?id=K-GWBgAAQBAJ&pg=PA238&dq=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKewjhw8uX79niAhXM8qYKHbZGBAEQ6AEIKTAA#v=onepage&q=%D0%91%D0%BB%D0%B8%D0%BC%D0%B0&f=false>

FROMKOVÁ, Jarmila. *Starosvětské lásky: milostné novely klasiků rus. literatury*. Praha: Lidové nakladatelství, 1974. *Knihy srdce* (Lidové nakladatelství).

ГОДЫНЫ, Олега. Глухов. Забытая столица. *Україна Інкогніта*. [online]. Copyright © UkrainaIncognita 2016 [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://ukrainaincognita.com/node/2365>

ЛОПАТИН, Алексей. *ЕЛИЗАВЕТА САНДУНОВА, ЛОЛА МОНТЕС, НАСТАСЬЯ ФИЛИППОВНА — ИСТОРИЯ ОДНОГО ЖЕСТА* | Петербургский театральный журнал (Официальный сайт). [online]. No2 (32) 2003. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://ptj.spb.ru/archive/32/historical-novel-32/elizaveta-sandunova-lola-montes-nastasya-filippovna-istoriya-odnogo-zhesta/>

Елизавета Сандунова. Русская певица. [online]. 2015. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.miloliza.com/elizaveta/pevitsy-s-imenem-elizaveta-liza-elizabet?id=1439:elizaveta-sandunova-russkaya-pevitsa>

KOLPAKOVA, Natal'ja Pavlovna. *Kniha o ruském folkloru*. Překl. Vladislav Stanovský 1. vyd. Praha: Svět sovětů, 1953. 284 s.

LORER. *Записки моего времени*. Воспоминание о прошлом. [online]. [cit. 30.05.2019]. М.: Pravda, 1988. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: http://az.lib.ru/l/lorer_n_i/text_1867_zapiski.shtml

ЛЬВОВ, Прач. *Собрание-народных-русских-песен-с-их-голосами*. [online]. Москва : Государственное музыкальное издательство , 1955. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://etmus.ru/wp-content/uploads/2012/08/%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2-%D0%9F%D1%80%D0%B0%D1%87-%D0%A1%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D1%8B%D1%85-%D1%80%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D1%85-%D0%BF%D0%B5%D1%81%D0%B5%D0%BD-%D1%81-%D0%B8%D1%85-%D0%B3%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%B8.pdf>

MAŇOUROVÁ, Lucie. Anatolij Grinděnko - Duchovní hudba nemůže být autorská. *časopis Harmonie - klasická hudba, jazz a world music*. [online]. Copyright © 2019 [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.casopisharmonie.cz/rozhovory/anatolij-grindenko-duchovni-hudba-nemuze-byt-autorska.html>

Maria Antonovna Naryshkin. Find A Grave Memorial. Find A Grave - Millions of Cemetery Records. [online]. [cit. 01.06.2019]. Dostupné z: <https://www.findagrave.com/memorial/197150040/maria-antonovna-naryshkina>

MOOSER R. A. *Annales de la Musique et des musiciens en Russie au XVIII siècle*. Geneva, 1951. Ed. du Mont-Blanc.

MusicSack / Music Sack. *Untitled Document*. [online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://musicsack.com/PersonFMTDetail.cfm?PersonPK=10033594>

KOMAROVSKY, E. F. Notes of Count E. F. Komarovsky | Presidential Library. *Президентская библиотека имени Б.Н. Ельцина*. [online]. Copyright © [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: https://www.prlib.ru/en/node/411944?fbclid=IwAR1L29FFSa9Ziwflns5K6hNsV2HQmO3uzNyg_achNy-d-vIcKU8f2NIaPKQ.

[online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.kdejsme.cz/prijmeni/BI%C3%ADma/>

[online]. [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <https://www.mitzvatemet.com/ru/burial40053>

[online]. [cit. 30.05.2019] Dostupné z: <https://opac.rism.info/index.php?id=4>

[online]. [cit. 02.06.2019]. Dostupné z: <https://nearyou.ru/rossik/rotari-ekat.html>

Polski Petersburg. *Polski Petersburg*. [online]. Copyright © Międzynarodowe Centrum Kultury [cit. 30.05.2019]. Dostupné z: <http://www.polskipetersburg.pl/hasla/sapiehan-kazimier>

RABINOVICH, A. S. *Russkaya opera do Glinki*. Moskva: 1948.

RIEMANN, Hugo (muzikolog). *Musik - Lexikon. Bd. 1., A-L. Hugo Riemann ; Bearb. von A. Einstein*. 11. Aufl. Berlin : M. Hesses Verlag, 1929.

RYCHLÍK, Jan, Bohdan ZILYNSKYJ a Paul R. MAGOCSI. *Dějiny Ukrajiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015. 526 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7106-409-1.

SMOLKA, Jaroslav. *Dějiny hudby*. Brno: Togga, 2001. ISBN 80-902912-0-1.

TARUSKIN, Richard. Blyma, Franz Xaver. *Grove Music Online*. [online]. [cit. 30.05.2019]. e-ISBN: 9781561592630. Dostupné z: <https://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/gmo/9781561592630.article.47877>

ВАЛЕРИЙ, Байдин. Александр Радищев: самоубийство философией. *Историк - всемирная история для историков и любителей*. [online]. [cit. 07.06.2019]. Dostupné z: <http://www.historicus.ru/alexandre-radishev-samoubiistvo-filosofiei/>

VYDRA, Zbyněk, Michal ŘOUTIL, Jitka KOMENDOVIČ, Kateřina HLOUŠKOVÁ a Michal TĚRA. *Dějiny Ruska*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2017. 504 s. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2.

ZAPLETAL, Petar. Bullant, Antonín. *Český hudební slovník*. [online]. [cit. 08.06.2019]. Dostupné z: http://www.ceskyhudebnislovník.cz/slovník/index.php?option=com_mdictionary&task=record.record_detail&id=3840

ЗОГРАФ, Н. Г. *История русского драматического театра*, Москва: Искусство, 1977, том 1., стр. 358

Seznam obrazových příloh

Obrázek č. 1: mapa Ukrajiny.....	4
Obrázek č. 2: Pietro Rotary (1731 – 1808) - Portrét velkokněžny Kateřiny Alekseevny, 1761, Státní Třeťjakovská galerie, Moskva.....	19
Obrázek č. 3: Jelizaveta Sandunová Uranová.....	22
Obrázek č. 4: Označení violoncella v partituře (originál: str. 7, takt 9 / Sibelius: takt 60, part basu).....	35
Obrázek č. 5 a 6: oprava rytmu (originál: str. 6, takt 2 / Sibelius: takt 42, part violy), opraveno na základě podobnosti rytmu 2. houslí.....	35
Obrázek č. 7 a 8: vypsání partu violy (originál: str. 7, takt 6 a 10 / Sibelius: takt 57 a 61).....	35
Obrázek č. 9 a 10: oprava rytmu (originál: str. 7, takt 10 / Sibelius: takt 61, part violoncella), oprava rytmu na základě podobnosti rytmu viol.....	36
Obrázek č. 11 a 12: zdůraznění noty c (originál: str. 12, takt 12 / Sibelius: takt 120, part violy).....	36
Obrázek č. 13 a 14: oprava rytmu (originál: str. 15, takt 5 / Sibelius: takt 150, part hoboje), opraveno na základě rytmu fagotu.....	36
Obrázek č. 15 a 16: oprava rytmu (originál: str. 15, takt 8 / Sibelius: takt 153, part fagotu), opraveno na základě podobnosti rytmu klarinetu.....	36
Obrázek č. 17 a 18: oprava téměř nečitelných taktů na základě rytmu fagotu, harmonických funkcí (originál str. 6, takt 10 / Sibelius takt 48-51).....	36
Obrázek č. 19: part basu v basovém klíči - velká oktáva, part viol ve violovém klíči - malá oktáva (originál str. 3, takt 5 a 6).....	37
Obrázek č. 20: Znaky pro opakování poslední rozepsané skupinky not (originál str. 15, takt 6, part fagotu a klarinetu).....	39

Seznam příloh

Příloha č. 1: seznam hudebních skladeb F. X. Blimy ze serveru opac.rism.info

Příloha č. 2: Partitura operní přehledy *Starinnye svjatki* (*Старинные святки*), transkripce do moderní notace (Sibelius 7.5)

Příloha č. 3: CD s elektronickou verzí partitury operní přehledy *Starinnye svjatki* (*Старинные святки*) v moderní notaci (Sibelius 7.5), digitalizovaná verze manuskriptu operní přehledy *Starinnye svjatki* (*Старинные святки*) F. X. Blimy

**Příloha č. 1: seznam hudebních skladeb F. X. Blimy ze serveru
opac.rism.info⁷²**

Symfonie C dur

Informace o díle:

Klíčová slova: symfonie

Popis zdroje:

Původní název: *Grande Simphonie Composè par Francois Xavier Blyma*

Materiál: 14 partů: vl 1, 2, vlc a vlne (2x), fl, ob 1, 2, fag 1, 2, cor 1, 2, clno 1, 2, timp, Manuscript: 1806 (1806c); 32 x 23 cm

Další poznámky a komentáře:

Party: vl 1, vl 2, vla, vlc, b, fl, ob (2), fag (2), cor (2), tr (2), timp

Provedení: 22.11.1806

Poznámky: datum realizace: "1806, 22. listopadu"

RISM ID no.: 600171620

Knihovna:

Jméno: *Benediktinerstift, Musikarchiv, č. H 32/281* (Benediktinský klášter, hud. archiv)

Město: Kremsmünster

Země: Rakousko

Zkratka: A-KR

Adresa: Benediktinerstift, Musikarchiv, 4550 Kremsmünster, Austria

Místo: Kremsmünster

⁷² [online]. [cit. 30.05.2019] Dostupné z: <https://opac.rism.info/index.php?id=4>

Symfonie

(pozn. autora práce: jedná o symfonii C dur)

Informace o díle:

Klíčová slova: symfonie

Opus: opus No 1

Popis zdroje:

Původní název: *Grande simphonie ... œuvre 1er [Moskau, Reinsdorp & Lehnhold]*

Datum vydání: (1799)

Materiál: tiskovina: (1799)

Další poznámky a komentáře:

RISM A/I: 3010

RISM ID no.: 00000990005751

Vydavatel:

Jméno: Reinsdorp & Lehnhold

Místo: Moskva

Knihovna:

Jméno: Naučnaja muzykal'naja biblioteka im. S. I. Taneeva Moskovskoj gosudarstvennoj, konservatorii im. P. I. Čajkovskogo (Vědecká hudební knihovna je im. S. I. Taneeva na moskevské konzervatoři Gosudar im. P. I. Čajkovskogo)

Město: Moskva

Země: Rusko

Zkratka: RUS-Mk

Adresa: ul. Bol'saja Nikitskaja, d. 13/6 (ул. Большая Никитская, д. 13/6)

Místo: Moskva

Potpourris

Informace o díle:

Obsazení: vl, orch,
Klíčová slova: potpourris

Popis zdroje:

Původní název: *Pot-Pourri pour le violon avec accompagnement de grand orchestre. [Leipzig, Breitkopf & Härtel]*

SPZ: 2344

Vzhled: party

Materiál: party, tiskovina

Další poznámky a komentáře:

Party: iSol: vl, orch

RISM A/I: BB 3012a

RISM ID no.: 00000991014395

Vydavatel:

Jméno: Breitkopf & Härtel

Poznámky: MGG|2/p: vol. 3, clm. 817ff

Město: Leipzig

Země: Německo

Místo: Leipzig

GND: <http://d-nb.info/gnd/1073065634>

Knihovna:

I.

Jméno: Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (Rakouská národní knihovna, hudební sbírka)

Město: Vídeň

Země: XA-AT-9

Zkratka: A-Wn

Adresa: Österreichische Nationalbibliothek,, Musiksammlung, Josefsplatz 1,
Postfach 308, 1015 Wien, Austria
Místo: Vídeň

II.

Jméno: Koninklijk Muziekconservatorium, Bibliotheek (hudební konzervatoř,
knihovna)

Poznámky: Archief van Gabriël Verschraegen Archand
van de George Van Melle, Gustave Van Melle a Pierre Van Melle
Archief Martin Lunssens (1871-1944), Conzervatoriumbibliothek,
Archief van Robert Herberigs in Hogeschool Gent Departement Muziek
en Dramatische Kunst

Město: Gent

Země: Belgie

Zkratka: B-Gc

Adresa: Hoogpoort 64

Místo: Gent

Symfonie D dur

Informace o díle:

Obsazení: orchestr
Klíčová slova: symfonie
Opus: op.2

Popis zdroje:

Původní název: *Simphonie à grand orchestre [D] ... œuvre 2 [Bonn,
Nicolaus Simrock; Paris, H. Simrock]*

SPZ: 470

Vzhled: party

Materiál: party, tiskovina

Další poznámky a komentáře:

Obsazení: orchestr

Další poznámky: B 3011; BB 3011
RISM ID no.: 00000990005752

Vydavatel:

Jméno: Simrock, Nicolaus / Simrock, Heinrich
Místo: Paříž

Knihovny:

I.

Jméno: Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (Rakouská národní knihovna, hudební sbírka)
Poznámky: MGG|2/p: vol. 3, clm. 817ff
Město: Wien
Země: XA-AT-9
Zkratka: A-Wn
Adresa: Österreichische Nationalbibliothek,, Musiksammlung, Josefsplatz 1, Postfach 308, 1015 Wien, Austria
Místo: Wien

II.

Jméno: Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer Kulturbesitz, Musikabteilung (Národní knihovna Berlín - Pruské kulturní dědictví, hudební oddělení)
Předchozí instituce: Wernigerode Collection (Gräfllich Stolberg Library)
Schott Music GmbH & Co. KG, Publikační archiv
Poznámky: MGG|2/p: vol. 3, clm. 817ff
Město: Berlín
Země: Německo
Zkratka: DB
Adresa: Staatsbibliothek zu Berlin - Preußischer, Kulturbesitz, Musikabteilung, Unter den Linden 8, 10117 Berlin, Germany

Místo: Berlín
GND: <http://d-nb.info/gnd/2116114-8>

III.

Jméno: Bayerische Staatsbibliothek (Bavorská státní knihovna)
Poznámky: Hudební oddělení Bayerische Staatsbibliothek udržuje téměř 300 odkazů a osobních sbírek z oblasti hudby. Celkový seznam těchto položek je nyní k dispozici na internetových stránkách BSB:
<http://www.bsbmuenchen.de/Nachlaesse.4151.0.html>. Každá položka obsahuje informace o stavu vývoje. Pro mnoho sbírek, digitálních kopií jsou propojeny katalogové záznamy v RISM-OPAC nebo seznamy položek ve formátu PDF.

Předchozí instituce: Schott Music GmbH & Co. KG, vydavatelský archiv

Město: Mnichov
Země: Německo
Zkratka: D-Mbs
Adresa: Bayerische Staatsbibliothek,, Musikabteilung, Ludwigstraße 16, 80539 München, Germany
Místo: Munich
GND: <http://d-nb.info/gnd/2126462-4>

IV.

jméno: St. Michael-Gymnasium, Schüler-Lehrer-Bibliothek (Knihovna žáků)
Poznámky: MGG|2/p: vol. 3, clm. 817ff
Město: Bad Münstereifel
Země: Německo
Zkratka: D-MFL
Adresa: St. Michael-Gymnasium,, Schüler-Lehrer-Bibliothek, Markt 11, 53902 Bad Münstereifel, Germany
Místo: Bad Münstereifel
GND: <http://d-nb.info/gnd/16037913-1>

V.

jméno: Roggebiblioteket
Poznámky: MGG|2/p: vol. 3, clm. 817ff
Město: Strängnäs
Země: Švédsko
Zkratka: S-STr
Adresa: Roggebiblioteket, Box 167, Lektorsgatan 4, 645 23 Strängnäs, Sweden
Místo: Strängnäs

Symfonie D dur II.

Informace o díle:

Klíčová slova: symfonie

Popis zdroje:

Původní název: *Sinfonia in D | á | 2, Clarini | Timpani | 2. Corni | 2. Oboi | 2. Clarinetti | 2. Fagotti. | 2 Flauti. | 2. Violini | Viola | e | Basso. | di Blyma*

Materiál: 23 parts - vl 1 (4x), vl 2 (3x), vla, vlc and b, b, fl 1, 2, ob 1, 2, cl 1, 2, fag 1, 2, cor 1, 2, tr 1, 2, timp, kopie

Další poznámky a komentáře:

Obsazení: vl 1, vl 2, vla, vlc, b (2), fl (2), ob (2), cl (2), fag (2), cor (2), tr (2), timp

RISM ID no.: 200021466

Knihovna:

Jméno: Landesarchiv Thüringen - Staatsarchiv Rudolstadt (Státní archiv Rudolstadt)
Město: Rudolstadt
Země: Německo
Zkratka: D-RUI
Adresa: Schloss Heidecksburg
Místo: Rudolstadt

GND: <http://d-nb.info/gnd/1119459060> , <http://d-nb.info/gnd/3025286-6>

Variace

Informace o díle:

Obsazení: vl (2), vla, b

Klíčová slova: variace

Opus: op.11

Popis zdroje:

Původní název: *Andante varié pour le violon principal avec
accompagnement d'un violon et violoncelle, op. 11
[Leipzig, Breitkopf & Härtel]*

SPZ: 1633

Vzhled: party

Materiál: party, tiskovina

Další poznámky a komentáře:

Obsazení: vl (2), vla, b

RISM A/I:B 3012; BB 3012

RISM ID no.: 00000990005753

Vydavatel:

jméno: Breitkopf & Härtel

Poznámky: MGG | 2 / p: vol. 3, clm. 817ff.

Město: Lipsko

Země: Německo

Místo: Lipsko

GND: <http://d-nb.info/gnd/1073065634>

Knihovna:

jméno: Fürstlich zu Bentheim-Tecklenburgische Musikbibliothek (Knížecí
hudební knihovna Bentheim-Tecklenburgische)

Město: Rheda

Země: Německo

Zkratka: D-RH

Místo: Rheda